

bistands- aktuelt

nr 3 april
2009

ZIMBABWE

FOTO: BIBIANA DAHLE PIENE

**Svekket Mugabe
må be om bistand**

Side 12-13

www.bistandsaktuelt.no

Med pil og bue mot mektige menn

Mens norske klimamilliarder bevilges for å redde Amazonas jungel, kjemper urfolk en desperat kamp for sine tradisjonelle leveområder. Bistandsaktuelt har besøkt dem – for å få deres versjon av historien.

Side 14-17

Jegeren **Iaut Arara** forteller historien om kampen mot tømmerhoggerne.

FOTO: PER IVAR NIKOLAISEN

Mistanke om svindel i 25 saker

■ Mistanke om svindel i 25 bistandssaker. I overkant av ti millioner kroner kreves tilbakebetalt i ni andre avsluttede saker. Det er status et drøyt år etter at utviklingsminister Erik Solheim åpnet en ny varslingskanal for korrupsjon.

■ Norsk bistand som har forsvunnet, må betales tilbake, forsikrer utviklingsministeren. Nå vil Solheim oftere politi-anmelde synderne.

■ I Tanzania er en revisorgruppe i ferd med å

slutføre en svindelgjennomgang av et stort norskstøttet miljøprogram.

■ Kirkens Nødhjelp tar nå til orde for større åpenhet i korrupsjonssaker.

Side 4-6

B-Post Abonnement

RETURADRESSE: Bistandsaktuelt,
boks 8034 Dep., 0030 Oslo.

SAMFUNNSANSVAR

**Syk fisk
rammer
norsk kapital og
chilenske ansatte**

Temasider 22-25

**UNDP-
sjef fikk
norsk
kravbrev**

Side 10

Utvikling uten et aktivt sivil samfunn?

Av Rikke Bækkevold,
daglig leder Atlas-alliansen,
Jørn Lemvik,
generalsekretær Bistandsnemnda,
Morten Lønstad,
Generalsekretær Forut,
Martha Rubiano Skretteberg,
daglig leder Fokus

STORTINGSMEDELING 13, Klima, konflikt og kapital er en utviklingsmelding som reflekterer regjeringens manglende prioritering og forståelse av frivillige organisasjoners betydning for endring og utvikling. Utgangspunktet for meldingen er at utvikling er mer enn bistand. Det er vi enige i. Men det meldingen likevel skriver om bistand, krever kommentarer.

Slik vi ser det, har regjeringen i hele sin periode kjørt et dobbelt løp hva gjelder frivillige organisasjoners bistandsarbeid. I retorikken er de frivillige organisasjonene viktige, men i praksis blir organisasjonene nedprioritert. Regjeringen vil bruke bistanden strategisk og taktisk ved at stat-til-stat-bistanden konsentrerer seg om tematiske områder der Norge har spesielle kompetansefortrinn. Resten tar multilaterale kanaler seg av. Sivilt samfunn er utelatt.

MELDINGEN BRUKER bare et par sider på omtalen av frivillige organisasjoner. Dette avspeiler en endring av Norges utviklingspolitikk. Der som utviklingsarbeidet utelukkende kanaliseres gjennom de store globale institusjonene, taper man tilslutningen fra det norske folk.

Legitimiteten til Norges utviklingspolitikk hviler på konkret innsats. Mister vi grasrota, mister vi også folkelig oppslutning. De norske frivillige bistandsorganisasjonene har gjort viktige erfaringer med at

Både det sivile samfunn og kvinner har fått for liten plass i den nye stortingsmeldingen, mener artikkelforfatterne. Bildet er fra India.

FOTO: GUNNAR ZACHRISEN

DEBATT

bærekraft og engasjement forsvinner proporsjonalt med mangelen på eierskap. Stortingsmeldingen berører dessverre ikke dette dilemmaet i særlig grad.

VI MENER ANALYSEN av det sivile samfunns rolle som endringsaktør i land i sør burde vært viet større plass i meldingen, herunder kvinner som endringsagenter. Meldingen understreker kvinners rolle innledningsvis, men kjønnspektivet er fullstendig fraværende i den korte og overflatiske analysen av sivilsamfunnets rolle.

Erfaring viser at det er frivillige organisasjoner, som kvinnebevegelsen, som er viktigste drivkraft for å fremme kvinners rettigheter. Re-

gjeringen definerer dette som en prioritert - kanskje burde en fjerde K for kvinners rettigheter vært tilføyd i stortingsmeldingens tittel?

DE NORSKE ORGANISASJONENE er eneste utviklingskanal som i meldingen eksplisitt får beskjed om å gå i seg selv for å finne ut om arbeidet er effektivt og gir resultater. Meldingen kritiserer indirekte norske organisasjoner for å være opptatt av seg selv og for å dytte sine agendaer på organisasjonene i Sør, og ved dette har de en heller tvilsom rolle for samfunnsutvikling i Sør.

De norske organisasjonene ønsker hele tiden å ha et kritisk blikk på seg selv. Vi kan alltid bli bedre. Men det kan også tenkes at agenda-

ene som organisasjonene tar med seg til land i Sør er politiske føringer fra norske myndigheter.

MELDINGEN FREMSTÅR som et foredekt brudd med gjeldende forståelse av organisasjonenes verdi som aktører. Norad har i mange år påpekt betydningen av organisasjonenes egenart.

Nå legger regjeringen opp til at de politiske føringene skal gå foran den merverdi organisasjonenes egen agenda representerer. Når meldingen vil: «fortsette å støtte organisasjonenes globale arbeid på sentrale områder» - er det implisitt at de sentrale områdene er definert av regjeringen. Frivillige organisasjoner må ikke reduseres til aktører som kun utfører den til en hver tid sittende norske regjeringens politikk. ■

Kan vi snakke med de som har feil meninger?

Av Kjetil Aano

ULIK KULTUR betyr ikke ulike rettigheter. Men det kan bety ulike måter å kommunisere på, og ulike veier mot målet!

Leder i FOKUS, Martha Rubiano Skretteberg, har i en kronikk i Bistandsaktuelt 2/2009 understreka plikten norske organisasjoner har til å fremme kvinners rettigheter. Dette er syn som Det Norske Misjonsselskap (NMS) ikke bare støtter, men som vi kjenner oss forpliktet på. Det gjør vi ikke fordi vi mottar offentlige midler, men fordi det svarer til vårt eget verdigrunnlag.

På ett nivå kan vi derfor si både Amen! og Halleluja! til alt det som Skretteberg sier. Men problemet er at slik hun skriver om NMS og vår relasjon til våre samarbeidspartnere, insinuerer hun at vi verken står for disse verdiene, og langt mindre praktiserer dem. Det stemmer ikke!

SKRETTEBERG SKRIVER: «Før en løper til konklusjonen om at norske verdier ikke skal påtvinges andre, kan det være verdt å se på internasjonale rettighetsdokumenter.» Helt enig. Og vi snakker her om to nivåer: For det første om hvordan kvinners rettigheter skal gjennomføres vårt arbeid og prege vår kommunikasjon med våre internasjonale partnere. Vi kan uten blygsel påstå at dette oppfyller vi. Vi vil åpent invitere hvem som helst til å se både på våre dokumenter om dette, og på vår praksis. Det gjelder vårt arbeid på Madagaskar, så vel som f. eks. i Midtøsten, Mali, Kina eller Etiopia.

Det andre nivået er hvordan vi møter synspunkter som vi ikke deler hos våre partnere. Vi tror på tålmodig dialog fordi vi vet at ting endres over tid. Det har vi lært gjennom langsiktige relasjoner til våre partnere, og av, som Skretteberg sier, at «å fremme endring kre-

ver toveisdialog (finnes det enveisdialog?) som blir forankret lokalt».

MEN SÅ FORTSETTER HUN: «Kultursensitivitet må ikke virke lamme og hindre forandring.» Helt enig. Derfor står NMS og Bistandsnemnda bak blant annet prosjektet WEGE (Women Empowerment and Gender Equality), et prosjekt hele den gassiske kirkeledelsen tar imot med glede, og som kirkens kvinnebevegelse omfavner med entusiasme. Det er også vår erfaring at «kvinner ønsker at det internasjonale samfunnet (...) presser aktuelle myndigheter og organisasjoner». Det er nettopp derfor vi gjør dette.

Skretteberg hevder videre: «Kanskje hadde det vært en bedre idé om norske bistandsaktører i større grad lyttet til og er i dialog med de kvinnene det gjelder.» Igjen er dette synspunkt som NMS ikke bare deler, men også praktiserer, og vi avviser

den implisitte påstanden om at egentlig er dette noe vi verken vil eller gjør. Det stemmer ikke.

JEG VIL HEVDE AT når Skretteberg kritiserer NMS' handlinger og holdninger, gjør hun det mot bedre vitende. Hun kjenner godt til vårt engasjement. Og hun vet godt hva denne debatten dreier seg om.

Det handler ikke om at NMS ofrer sitt kvinnesyn på den mada-gassiske kirkes alter. Det dreier seg ikke om vår vilje til og visjon om å påvirke. Hele denne debatten dreier seg om hvordan vi skal kommunisere med en partner som har representanter som ikke deler de synspunkt vi mener er rette og viktige. Vi holder fast på at dialog over tid er den beste måten å håndtere dette på. ■

Kjetil Aano er generalsekretær i Det Norske Misjonsselskap.

Vi holder fast på at dialog over tid er den beste måten å håndtere dette på.

LES MER PÅ NETT: WWW.BISTANDSAKTUELT.NO

bistandsaktuelt forbeholder seg retten til å lagre og utgi alt stoff i fagbladet i elektronisk form. Redaksjonen forbeholder seg også retten til å forkorte innsendte manuskripter.

På grunn av stor pågang av debattinnlegg, kronikker, reisebrev, o.l. vil mange artikler ikke komme på trykk. Debattinnlegg honoreres ikke.

Politikk uten forskning

Professor **Fanny Duckert** ved Universitetet i Oslo skriver om forskningssamarbeidet og dets plass i den norske utviklingspolitikken. Utviklingsmeldingen gir få gode svar, mener hun.

Bedre forståelse av islam

Sylvia Rognvik anmelder den aktuelle boka «Islamisten» av Ed Husain. Forfatteren bidrar til å bedre forståelsen av islam og ekstremismens infiltrering av religiøse miljøer.

Kultur i Vest-Afrika

Gisle Hagen anmelder «The Hidden Treasures of Timbuktu - Historic City of Islamic Africa.» av John O. Hunwick og Alida Jay Boye.

bistandsaktuelt

Fagblad om utviklingssamarbeid • Utgitt av Norad

Redaksjonen arbeider i henhold til pressens Vær Varsom-plakat og Lov om redaksjonell frihet i media. Det er bladets redaktør som har ansvaret for innholdet i bladet.

3/2009 – 12. ÅRG

Klare krav

LEDER

Hvor langt skal en bistandsgiver gå i å stille krav til en mottaker?

For Norge og utviklingsminister Erik Solheim er det spørsmålet høyst aktuelt nå om dagen. I Uganda, som er nr. 156 på UNDPs liste over verdens fattigste land, har president Yoweri Museveni markert seg med å kjøpe seg et nytt jettfly til eget bruk. Prisen var 48 millioner dollar, tilsvarende om lag 335 millioner kroner. Aftenposten, som omtalte saken, minner om at den norske bistanden til landet var på omkring 400 millioner kroner, hvorav rundt 65 millioner kroner er budsjettstøtte som går rett inn i den slunkne ugandiske statskassa.

I Zimbabwe vurderer Norge samtidig gjenopptakelse av et bistandsprogram. Det skjer i en situasjon der det nettopp er etablert en samlingsregjering i det økonomisk skakkjorte og konfliktherjede landet. Den nye regjeringen, som zimbabwene håper skal få landet på fote igjen, omfatter både partiet til landets mangeårige despotiske leder Robert Mugabe og den tidligere opposisjonen. Mens sistnevnte har fått hånd om landets økonomi, er det fortsatt det gamle regimet som sitter med kontrollen over landets sikkerhetsstyrker samt partitilknyttede voldsgrupper.

Noen vil mene at tanken om tøffe krav og press fra giverne står i konflikt til internasjonale politiske prinsipper om nasjoners selvvråderett og bistandsfaglige prinsipper om mottakeransvar. Like fullt er det klart at ethvert bistandssamarbeid må ta utgangspunkt i en gjensidig oppfatning av politisk vilje til å oppnå målsetninger.

Selv om en del enkeltbeslutninger i et mottakerland går på tvers av hva en mottaker ser som tjenlig, må en giver være beredt på å akseptere det så lenge totaliteten representerer en riktig kurs mot det felles målet om utvikling og fattigdomsbekjempelse. Motsatt må det også være en givers soleklare rett å reagere dersom et lands politikk åpenbart er ute av kurs eller en regjering demonstrerer sin tydelige forakt for tanken om å trygge sin egen befolknings velferd og utvikling.

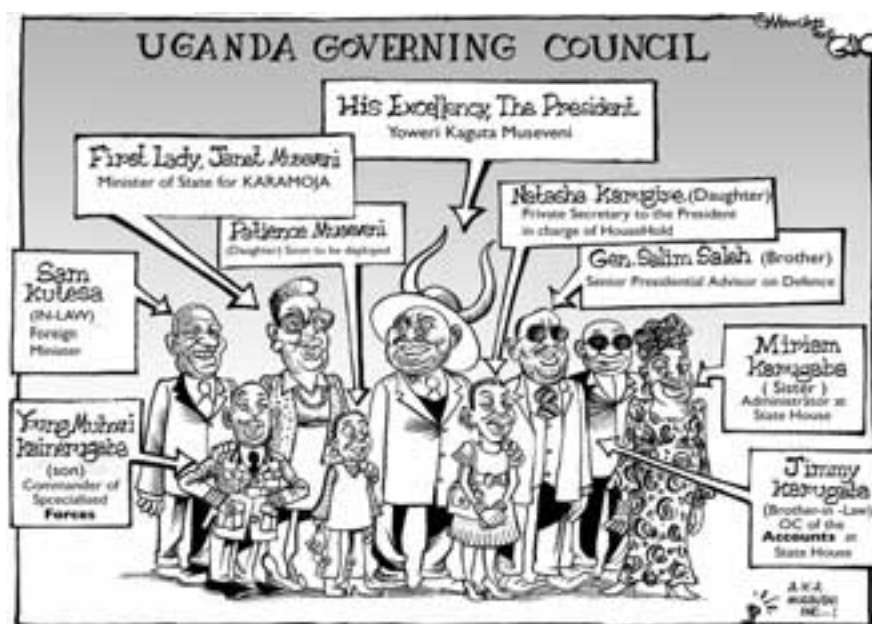
Sistnevnte er relevant både i forhold til Uganda og Zimbabwe. Derfor håper vi at regjeringen er tydelig i sine krav til begge disse landene.

GZ

MÅNEDENS SITAT

«Pangasius er egentlig en sau
forkledd med fiskeskinn.»

Reidar Nilsen, leder i Norges Fiskarlag, omtaler norsk fiskeribistand til Vietnam. Dagens Næringsliv, 20. mars 2009.

Museveni har styrt Uganda i 23 år og plasserer stadig flere familiemedlemmer i viktige posisjoner. TEGNING: GADO

President på dyre vinger

Ugandas president Yoweri Museveni flyr høyt og standsmessig, og har tenkt å fortsette å gjøre det. Lenge. Får vi nok en gang å se en gammel afrikansk frigjøringshelt som klammer seg til makten på overtid?

PORTRETT

■ LARS MARTIN HJORTHOL

HVEM:
Yoweri
Museveni

HVA:
President i
Uganda.

HVORFOR:
Har kjøpt privat
jettfly til nesten
50 millioner
dollar.

President Museveni har nylig kjøpt nytt privatfly, en Gulfstream til den nette sum av 48 millioner dollar. Til tross for at Museveni er leder i et land hvor bortimot en tredjedel av befolkningen lever for under halvannen dollar om dagen, kom det få reaksjoner fra de mange landene som gir bistand til Uganda.

Det er ikke sikkert Museveni ville brydd seg så mye om kritikken uansett – han vil ha seg frabedt utenlandsk innblanding i hvordan han styrer landet, selv om vestlig bistand finansierer rundt 40 prosent av statsbudsjettet.

Dessuten kan han kanskje kalkulere med at giverland har investert så mye politisk prestisje i Uganda at de nødvendig vil trekke seg ut. Storbritannia, USA og Norge er blant de største bidragsyterne.

Vestens favoritt. Museveni har lenge vært vestens yndling. Uganda har vært holdt fram som et lysende eksempel på at bistand nytter, når den kombineres med godt styresett og en bærekraftig strategi for å bekjempe fattigdom.

Og Museveni har resultater å vise til. Dagens Kampala ligner lite på den ruinhaugen han og hans styrker fra National Resistance Movement inntok i januar 1986. Museveni overtok et Uganda som var kjørt i grøfta av Idi Amin og Milton Obote, men fikk landet på beina igjen. Han kan vise til stabil og solid økonomisk vekst, og har også fått mye skryt for Ugandas innsats mot hiv/aids.

Han vant det første valget etter makt-overtakelsen, i 1996, med hele 75 prosent av stemmene. Bill Clinton hyllet Museve-

ni som den fremste i en ny generasjon afrikanske ledere, da den amerikanske presidenten besøkte Uganda i 1998.

Men alt har sin tid. – Problemet i Afrika generelt og i Uganda spesielt er ledere som klammer seg til makten på overtid, sa Museveni i 1986, ifølge The Economist. Før valget i 2001 ga han inntrykk av at dette ville bli hans siste periode, og at en av hans oppgaver som president ville være å velge en etterfølger.

Men det var da. Før valget i 2006 sørget han for å endre grunnloven, slik at han kunne stille for nok en periode. Han vant med relativt klar margin over sin fremste rival, Kizza Besigye. Og Museveni har allerede kunngjort at han vil stille til gjenvalg nok en gang, i 2011. Dersom han vinner og sitter perioden ut, kan han se tilbake på 30 år som Ugandas president.

Økende kritikk. Det er ikke alle som er like entusiastiske over de utsiktene, verken i det internasjonale samfunn eller i Uganda. Museveni blir kritisert for å samle stadig mer makt på egne hender og hos en indre krets av lojale tilhengere. Familiemedlemmer er plassert i viktige politiske stillinger. Kritisk presse er blitt stengt og politiske motstandere trakassert. Samtidig har presidenten full kontroll over hæren og i økende grad også over politiet.

Utviklingsminister Erik Solheim er blant dem som har uttrykt bekymring over at presidenten og regjeringen nå ser ut til å legge mindre vekt på godt styresett, blant annet ved å blande seg inn i rettsavgjørelser.

Også på hjemmebane er det frykt blant mange for at Museveni ønsker å bli president på livstid, og bruker mildt sagt udemokratiske metoder for å sikre seg gjenvalg.

Yoweri Museveni kan ikke sammenlignes med Robert Mugabe – ennå. Mugabe har kjørt Zimbabwe i grøfta, Museveni har fått Uganda på fote. Han kan fortsatt sikre seg et ettermæle som mannen som innførte demokrati og godt styresett i Uganda. Eller han kan fly inn i historien som nok et eksempel på en afrikansk hersker som klammer seg til makten altfor lenge. ■

Problemet i Afrika generelt og i Uganda spesielt er ledere som klammer seg til makten på overtid.

President Yoweri Museveni i 1986.

Strøm av korrupsjonstips til UD

25 saker med mistanke om svindel med norske bistandspenger – to er anmeldt

Tips og meldinger om mulig økonomisk snusk strømmer inn til Utenriksdepartementets nye varslingskanal for korrupsjon. Drøyt halvparten av sakene dreier seg om bistand. To saker er anmeldt til politiet.

KORRUPSJON

■ TOR AKSEL BOLLE

Et drøyt år etter at utviklingsminister Erik Solheim åpnet en ny varslingskanal for korrupsjon har UD's kontrollenhet registrert 83 saker. 46 saker er fortsatt under behandling, 25 av disse dreier seg om bistandspenger som kan ha havnet i feil lommer.

Ifølge utviklingsministeren er det flere bistandsprosjekter som neste år vil få mindre statlig støtte eller vil bli kuttet ut som følge av varslingsaker. I tillegg er man innstilt på å ta i bruk enda tøffere virkemidler når alvor i sakene tilsier det.

– Hvis noen stjeler fra deg, er det ikke nok at de bare leverer tilbake pengene. I saker som dreier seg om korrupsjon og mislighold av bistandspenger kommer vi i tida fremover i større grad til å se på mulighetene for å få straffet de som står bak, sier Solheim.

Det innebærer i så fall at flere saker vil bli overlatt til politi og rettsvesen.

Viser at det fungerer. Totalt har Utenriksdepartementets korrupsjonsjegere fått tips om 83 saker siden desember 2007.

– At varslingsystemet fanger opp så mange saker på så kort tid viser at det fungerer, sier Solheim.

Med seg på intervjuet med Bistandsaktuelt har han den tidligere norske ambassadøren i Sverige og Thailand Erik Glenne – embetsmannen som nå leder departementets korrupsjonsarbeid.

– Dette dreier seg om svært mange ulike typer saker, alt fra påstander om visumsvindel til mistanker om misbruk av bistandspenger, forteller Glenne.

For øyeblikket jobber UD's kontrollenhet videre med 46 saker. Drøyt halvparten av disse dreier seg om bistandspenger.

– I resten av sakene har vi enten

Et drøyt år etter at Erik Solheim lanserte en ny varslingskanal for tips om økonomisk mislighold og korrupsjon har UD registrert 83 saker. Solheim velger å se positivt på det høye antallet saker og tolker det som et tegn på at systemet fungerer.

FOTO: BJØRN SIGURDSON / SCANPIX

fått igjen pengene eller det var ikke noe i anklagene, sier Glenne.

Kontrolldirektør Glenne og hans to medarbeidere har som oppgave å sørge for at kontrollrutinene i UD og Norad er gode nok. De følger opp alle mistanker og anklager om mislighold av pengene som UD og Norad forvalter, både mistanker som fanges opp av de to statsetatenes egne systemer og tips som kommer utenfra.

To politianmeldelser. Glenne opplyser til Bistandsaktuelt at politiet har vært involvert i sju av sakene kontrollenheten har jobbet med foreløpig. I ni av de 37 sakene som er avsluttet krever UD/Norad penger til-

Erik Glenne (i midten) og hans medarbeidere Kathrina Ramberg og Oddbjørn Lyngroth jobber med 46 ulike saker hvor man har mistanke om økonomisk mislighold.

FOTO: TOR AKSEL BOLLE

bake, til sammen er kravet på drøyt 10 millioner kroner. I to tilfeller er det levert inn politianmeldelser.

Begge disse sakene var fanget opp av systemet før kontrollenheten ble opprettet, men anmeldelsene er blitt gjort i løpet av det siste halvåret.

I den ene saken har Norad og Fredskorpset anmeldt en partner i et norsk konsulent- og investerings-selskap for mistanke om underslag av 1,2 millioner kroner. Mannen er mistenkt for å ha stukket unna penger som var tiltenkt som lønn til fredskorpsdeltakere fra Norge og Kenya. Den andre saken er knyttet til organisasjonen Forum for kvinner og utviklingsspørsmål (Fokus). Her har Fokus politianmeldt lederen i en norsk samarbeidsorganisasjon for å ha misligholdt 250 000 kroner.

– Bistand er særlig utsatt for svindel, mener Solheim

■ TOR AKSEL BOLLE

Utviklingsminister Erik Solheim mener at bistandsbransjen er en sektor som er særlig utsatt for korrupsjon – på samme måte som næringsvirksomhet i utviklingsland. Han velger å se positivt på at tipsene strømmer inn.

– At systemet fanger opp så mange saker på så kort tid viser jo at det fungerer. Det er Norge og Danmark som er best i verden på dette området. Det dreier seg ofte om kompliserte saker hvor det er vanskelig å bevise skyld, men jeg tror det har en allmennpreventiv virkning at vi legger så stor vekt på å komme til bunns i slike saker. Det er også derfor vi vil legge mer vekt på straff, sier Solheim.

– Har bistandsbransjen vært for lite

opptatt av å rydde opp i saker med underslag og korrupsjon tidligere?

– Ja, det mener jeg absolutt. Bransjen har tatt for lett på det og det har vært en tendens til å unnskyldte og bortforklare i stedet for å se det som det faktisk er: å stjele fra det fattigste. Vi er på rett vei, men kan selvfølgelig fortsatt bli bedre, blant annet når det gjelder åpenhet.

– Erling Grimstad i G-partner mener at bistand er særlig utsatt for korrupsjon og økonomisk mislighold. Er du enig?

– Ja, i den forstand at vi jobber i verdens fattigste land hvor korrupsjonsnivået er veldig høyt. Det er land som stort sett mangler alle de kontrollinstitusjonene vi har i Norge i andre rike land. Derfor er bistand utsatt, men ikke mer utsatt enn for eksempel næringslivet som

jobber i de samme landene.

– Norge gir over 700 millioner kroner i året til både Afghanistan og Sudan, to land som er beryktet for mye korrupsjon. Hvis man skal drive bistand i slike land må man kanskje akseptere at en del av bistandspengene havner i feil lommer?

– Jeg vil sammenligne det med å drive butikk i Oslo sentrum. Du må regne med at noe blir stjålet, men må gjøre hva du kan for forhindre det. Vi skal ha så gode kontrollrutiner som mulig og folk skal vite at vi gjør alt vi kan for å sikre at norske bistand ikke havner på avveie. Vi kommer aldri til å klare det 100 prosent, men vi skal prøve. Det er også viktig å huske at de store underslagene og den store korrupsjonen dreier seg om saker som UD's kontrollenhet trolig aldri vil komme

Hvis noen stjeler fra deg, er det ikke nok at de bare leverer tilbake pengene.

Erik Solheim, utviklingsminister.

SLIK VARSLER DU

Har du mistanke om korrupsjon i bistandsprosjekter eller -programmer? Ring G-Partner +47 970 86 000 (kl. 9-16), eller gå inn på varslings skjema via www.regjeringen.no/ud.

KORRUPSJON

Denne organisasjonen er nå nedlagt.

Usikkert omfang. Utenriksdepartementets kontrolldirektør vil ikke anslå hvor mye penger som kan være misbrukt i de 25 sakene hvor det fortsatt foreligger mistanker om bistandssvindel. Han understreker at mange av sakene fortsatt er under behandling og at det generelt i slike

saker er svært vanskelig å finne ut nøyaktig hvor mye penger som er misligholdt.

Ifølge Glenne skyldes dette blant annet at Norge i en del tilfeller er en av flere givere, noe som gjør det vanskelig å vite nøyaktig hvor mye av «de norske pengene» som eventuelt er misligholdt. Ofte kommer det også tips som er generelle, tips hvor varsleren ikke vet hvor mye penger

som kan være brukt på en feil måte.

– Det ligger i disse sakenes natur at det er svært vanskelig å vite hvor mye som eventuelt er misligholdt. Det jeg er mest opptatt av er at vi har et system som gjør sjansen for at penger blir borte så liten som mulig, at vi har gode preventive tiltak og er gode på kontrolliden, sier Glenne.

Til nå har kontrollenheten jobbet med saker i 46 land. Glenne, som

selv har fartstid fra Verdens handelsorganisasjon, understreker at kontrollenheten ikke arbeider med saker som gjelder multilaterale organisasjoner som for eksempel FN. Slike organisasjoner har sine egne kontrollmekanismer som man fra norsk side velger å stole på. ■

– Alle varslere skal tas på alvor, lover UD's antikorrupsjonsrådgiver

KORRUPSJON

■ TOR AKSEL BOLLE

– Vi er veldig opptatt av at de som tar kontakt med oss skal bli tatt på alvor fra første sekund. Det er svært viktig i varslingssaker, sier Erling Grimstad i G-Partner.

Han er en av Norges mest erfarne korrupsjonsetterforskere og en nøkkelperson i selskapet som siden januar i fjor har bemannet Utenriksdepartementets varslingstelefon for korrupsjonssaker.

Den tidligere Økokrim-sjefen understreker at varslingstjenesten er satt opp slik at varslere kan være sikret full anonymitet.

Ifølge UD har om lag 20 saker kommet inn via eksterne tips fra folk utenfor UD/Norad-systemet siden varslingstjenesten ble opprettet.

Sårbar bistand. Grimstad har jobbet med bekjempelse av økonomisk kriminalitet i over 25 år. Han har vært etterforsker eller aktor i flere av de mest alvorlige økonomiske straffesakene her i landet siden midten av 80-tallet og har også arbeidet for FN i New York. Han mener at bistandsbransjen er spesielt sårbar for kor-

Mitt inntrykk er at mange opplever risikoen for å bli tatt som liten.

Erling Grimstad, korrupsjonsekspert i advokatfirmaet G-partner.

rupsjon og misbruk av penger.

– Generelt sett er det risiko for misligheter i bistandsprosjekter. Årsaken er blant annet at det eksisterer gode muligheter for å skaffe seg uberettiget vinning, sier Grimstad.

Han viser blant annet til at målsettingene for pengebruken ofte ikke er klart nok definert. Ifølge Grimstad blir mye penger ofte gitt på kort tid i bistandsprosjekter, uten at kontrollen er tilstrekkelig god.

– Mitt inntrykk, også fra tiden jeg jobbet for FN, er at mange opplever risikoen for å bli tatt for misligheter i bistands- og utviklingsprosjekter som liten, sier han.

Riktig vei. Opprettelsen av den nye varslingstjenesten er et av flere skritt i riktig retning for å bekjempe korrupsjon og misbruk av bistandspenger, mener den tidligere Økokrim-sjefen.

– Undersøkelser som er gjort i USA har vist at varslere står for nesten halvparten av alle saker hvor økonomisk kriminalitet og misligheter blir avslørt. Til sammenligning oppdager revisor slike regelbrudd bare i cirka ti prosent av tilfel-

lene. Svært ofte er informasjonen som kommer fra en varslere den lille tuta som bidrar til å velte hele lasset, sier han.

Grimstad understreker at han og kollegaene hans har veldig tro på betydningen av det arbeidet de gjør. Han mener holdningene til varsling sakte er i ferd med å endre seg.

– Flere og flere skjønner at dette ikke dreier seg om angiveri, men om

å handle i tråd med den visjonen og de verdiene for eksempel Norad skal representere. Vi trenger større åpenhet på dette området. Alle som har jobbet ute vet for eksempel at nulltoleranse for korrupsjon kan være uhyre vanskelig i praksis. Slike debatter og diskusjon om etiske dilemmaer må vi våge å ta, sier Grimstad. ■

VARSLINGSTJENESTEN

- Som en del av UD's anti-korrupsjonsarbeid ble den nye eksterne varslingstjenesten i korrupsjonssaker etablert i januar i fjor.
- Tjenesten gir varslere muligheten til å melde fra om sine mistanker via telefon, e-post eller brev til advokatfirmaet G-partner. Firmaet mottar tipsene og sender de videre til UD med anbefaling om hva som bør gjøres.
- G-partner stiller også sin kompetanse til rådighet i den videre behandlingen av saken. Erling Grimstad, tidligere sjef i Økokrim er en av de to som jobber særlig med varslingstjenesten.
- G-partner har et vaktssystem: Hvis varslingstelefonen ringer, blir samtalen øyeblikkelig prioritert.
- Det er også etablert en beredskap for at ansatte i firmaet kan reise ut på kort varsel. Foreløpig har det ikke vært nødvendig, men G-partner har gjennomført undersøkelser i flere land uten å sende egne folk.

Norge vil kreve Tanzania for millionbeløp etter svindel

Norge vil kreve tilbakebetalt et millionbeløp fra Tanzania etter at det for ett og et halvt år siden ble påpekt store mangler og sannsynlig svindel i et norskstøttet naturressursprogram. Det bekrefter Norges ambassadør i Tanzania Jon Lomøy.

■ GUNNAR ZACHRISEN

En revisorgruppe er nå i sluttfasen med å utarbeide selve kravet om tilbakebetalinger fra myndighetene. Av den grunn kan ambassaden foreløpig ikke gå ut med en konkret sum for kravet. Etter det Bistandsaktuelt erfarer er imidlertid summen betydelig lavere enn de tall som figurerte i norsk presse for ett år tilbake.

– Teamet er nå ferdig med sin jobb, og vi venter deres endelige rapport med det aller første. Når rapporten foreligger vil det endelige norske tilbakebetalingskravet bli formulert, sier Norges ambassadør i Tanzania Jon Lomøy.

Han forteller om et møysommelig og komplisert arbeid. Ifølge ambassadøren var reaksjonen fra tanzaniansk side da saken kom opp å

Vi krever tilbakebetaling av midlene og bedre økonomiforvaltning før det er aktuelt med et nytt samarbeid.

Jon Lomøy, Norges ambassadør i Tanzania.

foreslå en prosess for å fastslå beløp som er misligholdt. Et felles team bestående av et internasjonalt revisjonsfirma hyret av den norske ambassaden og regnskapsfolk fra Departementet for naturressurser i Tanzania ble etablert.

Komplisert revisjon. – Vi ble enige om et mandat for det felles teamet, og de har gått gjennom regnskapene på nytt. Dette viste seg ikke uventet å være meget krevende – på mange måter. Ikke minst fordi ministeriet er under flytting, sier Lomøy.

Som følge av flytteprosessen har regnskapene befunnet seg i metallkontainere som sto utendørs, og det har vært et både tidkrevende og varmt arbeid å finne fram til regnskapsopplysninger og bilag fra perioden 1994-2006.

I mellomtiden har Norge frosset all støtte til det gamle naturressursprogrammet, og igangsettingen av den planlagte nye fasen av programmet er utsatt.

– Norge har to hovedkrav for å gjenoppta programsamarbeidet med naturressursdepartementet: opprydding i det gamle programmet, herunder tilbakebetaling, og etablering av bedre systemer for økonomiforvaltning ved et eventu-

Ønsket om å bevare et rikt dyreliv var en av intensjonene bak støtten til naturressursprogrammet i Tanzania. Men deler av støtten ble trolig spist av andre enn rovdyrene.

FOTO: GUNNAR ZACHRISEN

elt nytt samarbeid, sier Lomøy.

Han sier at erfaringene fra naturressursprogrammet har hatt konsekvenser for hvordan Norge jobber også på andre områder i sitt samarbeid med Tanzania.

Det var den erfarne danske revisoren Arthur Andreasen i Dansk Revisjon som i 2007 påpekte mangler og sannsynlig svindel i deler av det norskstøttede programmet Management of Natural Resources Programme. Dette skjedde etter at en slutt-

evaluering av programmet i 2006 hadde påpekt mangler ved et lite oversiktlig økonomiforvaltningssystem.

De danske revisjonsrapportene påpekte at det for en del utgifter ikke fantes tilstrekkelig dokumentasjon i form av bilag og kvitteringer. Dette gjaldt eksempelvis for vel 20 prosent av utgiftene over en treårsperiode i et delprosjekt i den verdenskjente naturparken Serengeti. ■

– Åpenhet gir økt troverdighet

Kirkens Nødhjelp framviser sin egen svindelberetning for 2008

Som første norske organisasjon presenterte Kirkens Nødhjelp nylig en egen årsberetning over korrupsjons- og underslagssaker organisasjonen har jobbet med i 2008. Kirkens Nødhjelp vurderer nå å legge fram en slik liste hvert år.

■ TOR AKSEL BOLLE

– Åpenhet om korrupsjon vil styrke bistandsorganisasjoners troverdighet, fastslår stabssjef i Kirkens Nødhjelp Eivind Aalborg.

I slutten av februar la KN ut en kronikk av Aalborg og utenlandssjef Anne Kristin Sydnes på sine nettsider om hvilke underslags- og korrupsjonssaker organisasjonen har måttet håndtere i 2008. Til sammen syv svindelsaker i seks ulike land har disse to og KNs generalsekretær Atle Sommerfeldt hatt å slite med i året som gikk.

Ifølge kronikken dreier det seg om følgende saker:

Malawi: I april i fjor ble KN varslet om økonomiske uregelmessigheter hos sin partner paraplyorganisasjonen for trosbaserte organisasjoner PAC i Malawi. Utbetalingene til organisasjonen ble stanset og Norad og ambassaden i Malawi ble orientert. Uavhengig granskning viser at 292.061 kroner skal tilbakebetales Norad. Lederen for økonomiavdelingen hos PAC er skiftet ut og politianmeldt, det samme gjelder to øvrige ansatte i økonomiavdelingen.

Malawi: Hos KNs partnerorganisasjon Halfway House (HWH), en organisasjon som driver med rehabilitering av innsatte fra malawiske fengsler, oppsto det mistanke om økonomisk mislighold i 2006, og det ble igangsatt en uavhengig granskning. KN har gjenopptatt samarbeidet med organisasjonen, etter en opprydning hvor blant annet ledelsen ble skiftet ut. Som følge av saken tilbakebetaler KN 270.000 kroner til norske myndigheter.

Irak: Som en følge av organisasjonens oppfølgingsarbeid, avdekket KN i begynnelsen av 2008 at to ungdomssentre som en organisasjon mottok støtte til, var nedlagt uten at det hadde blitt gitt beskjed. Pengestøtten som kan ha gått tapt var på 450.000 kroner, og kom fra den internasjonale alliansen av kirkelige organisasjoner ACT som KN er en del av. KN avsluttet alt samarbeid med organisasjonen og den lokalt ansatte som var ansvarlig for prosjektene ble sagt opp.

Pakistan: Etter jordskjelvet i Pakistan i 2005 samarbeidet KN med den amerikanske organisasjonen Church World Service. Høsten 2007 ble det oppdaget utilstrekkelige rutiner ved et vann- og sanitærprogram. KN iverksatte en uavhengig gransk-

Kirkens Nødhjelp, med generalsekretær **Atle Sommerfeldt** i spissen, har som første norske hjelpeorganisasjon offentliggjort en liste over korrupsjons- og underslagssaker de har jobbet med det siste året. Initiativet får skryt fra andre norske organisasjoner.

FOTO: KIRKENS NØDHELPE

ning. Undersøkelsene viste at en ansett hos CWS hadde stjålet 120.000 kroner fra prosjektet. Vedkommende ble permittert og har nå sluttet i organisasjonen. Det har blitt utarbeidet skjerpede krav til rutiner, og det pågår nå en fullstendig revisjon.

I tillegg til disse fire sakene har Kirkens Nødhjelp jobbet med tre eldre korrupsjonssaker i 2008. I en sak fra Niger har en sveitsisk samarbeidsorganisasjon tilbakebetalt 800 000 kroner til KN. I Somalia ble det i perioden 2004-2006 underslått om lag 240 000 kroner og KN jobber med å få den ansvarlige dømt i Kenya. Og KN opplyser også at organisasjonen i fjor tilbakebetalte 6,3 millioner kroner til Utenriksdepartementet, resultatet av en underslagssak i Sudan fra 2002-2003.

Større sammenheng. Stabssjef i Kirkens Nødhjelp, Eivind Aalborg, forteller at det er det flere grunner til at organisasjonen velger å gå ut med denne informasjonen. Blant annet peker han på at Norad og andre givere har et skarpere fokus på anti-korrupsjonsarbeid. Ifølge Aalborg har KN også latt seg inspirere av at flere av søsterorganisasjonene, blant annet i Danmark, tidligere har offentliggjort lignende lister.

– Å legge det fram på denne måten gir oss også en mulighet til å sette disse sakene inn i en større sammenheng. Det er viktig for oss å få fram nyanser som har lett for å bli borte når media kjører slike saker, sier Aalborg.

Troverdighet. KN har de siste årene flere ganger havnet i medias søkelys på grunn av saker hvor penger har havnet på avveie. Den økte interessen fra kritiske journalister er en av flere grunner til at Aalborg mener at hans organisasjon i det lange løp vil tjene på å være åpen om disse sakene.

– KN jobber i over 50 land og har veldig mange prosjekter og programmer som fungerer godt og som vi er veldig stolte av. De vil vi gjerne fortelle om. Men vi må også tørre å være åpne om de få prosjektene hvor ting ikke går som de skal. Etter min mening vil det styrke vår troverdighet, sier Aalborg. Han poengterer

samtidig at det er viktig at organisasjoner ikke blir straffet av givene når de avdekker korrupsjon.

– Stort sett blir disse sakene avdekket av våre egne interne kontrollmekanismer. Det viser at systemet fungerer, sier Aalborg.

Vanskelige saker. KNs stabssjef understreker at KN har nulltoleranse for korrupsjon og at organisasjonen umiddelbart tar affære i alle saker hvor det blir rapportert mistanker om økonomisk utroskap. Samtidig er han opptatt av at det er viktig å få fram hvor krevende det er å jobbe med slike saker og hvilke dilemmaer man kan havne i.

– UD/Norad krever for eksempel at vi anmelder alle slike saker, noe vi prinsipielt er helt enige i. Men det kan være svært vanskelig å gjøre det i land hvor rettsvesenet er veldig dårlig eller ikke fungerer i det hele tatt. Vi kan også risikere at de vi anmelder får straffer som er langt strengere enn det vi syntes er rimelig, sier Aalborg.

– KN skjerper rutiner og regler på dette området. Har dere tatt for lett på dette tidligere?

– Nei, det vil jeg ikke si. Vi har jobbet seriøst på dette feltet lenge. Men alle våre rutiner og regler vurderes og utvikles hele tiden, det gjelder også vårt anti-korrupsjonsarbeid, sier Aalborg.

Skryt fra kollegaer. Informasjonssjef i Flyktninghjelpen Rolf Vestvik er positiv til at KN legger ut denne type informasjon offentlig.

– Dette syntes jeg er svært prisverdig av Kirkens Nødhjelp. Både KN i og vi jobber i vanskelige områder og det er umulig å ikke bli involvert i slike saker av og til. Da er det vår grunnholdning at man bør være helt åpen, det styrker vår posisjon både blant vanlige folk og blant givere, sier Vestvik.

Også kommunikasjonssjef i Norsk Folkehjelp, Tor-Henrik Andersen gir KN skryt.

– Norsk Folkehjelp synes dette er et veldig bra initiativ fra KNs side. Korrupsjon i bistand kan best bekjempes ved økt innsyn og åpenhet i hvordan bistandsmidler forvaltes. Vi vil vurdere om vi skal gjøre noe liknende, sier Andersen. ■

KORRUPSJON

Vi må våge å være åpne om også de få prosjektene hvor ting ikke går som de skal.

Eivind Aalborg, stabssjef i Kirkens Nødhjelp.

KIRKENS NØDHELPE

- Kirkens Nødhjelp er en av Norges største utviklings- og bistandsorganisasjoner.
- Organisasjonen hadde i 2008 et bistandsbudsjett på cirka 680 millioner kroner og jobbet i 55 land.
- Organisasjonen vil motta 155 millioner kroner i støtte fra Norad i 2009.

NOTISER

OD-støtte til funksjonshemmede

Operasjon Dagsverk 2009 går til Atlas-alliansen. Dette ble klart etter avstemningen på Elevtinget tirsdag 17.mars.

De innsamlede midlene fra norske elever skal hjelpe ungdom med funksjonsnedsettelse i fire land i Afrika: Malawi, Uganda, Mosambik og Sør-Afrika.

Ni av ti funksjonshemmede i det sørlige Afrika får aldri gå på skole. Atlas-alliansens prosjekt for Operasjon Dagsverk 2009 fokuserer på at funksjonshemmet ungdom skal bli inkludert i skolen og at ungdommene selv får kunnskap og mot til å kreve sine rettigheter, melder organisasjonen. ■

Norge tjener på tobakk

Oljefondet taper, men våre tobakksinvesteringer går så det suser, ifølge Norwatch. Nettstedet har gått gjennom porteføljen til Oljefondet og funnet at Norge aldri før har investert så mye i tobakkselskaper som i 2008. Økningen fra 2007 er på nærmere 25 prosent, ifølge Norwatch. Samtidig er tobakksrøyking i ferd med å bli et stort problem i utviklingsland. ■

Kina henrettet over 1700

Kina henrettet 1718 mennesker i 2008. Det er flere mennesker enn i resten av verden til sammen i 2008, melder Amnesty International.

– Vi frykter at antall mennesker som ble henrettet i Kina i fjor, uten at verden fikk vite om det, er mye høyere enn dette, sier generalsekretær John Peder Egenæs.

Han mener det er helt uakseptabelt at Kina som er medlem i FNs menneskerettighetsråd nekter å gi opplysninger om hvor mange landet egentlig henretter og hvordan landet innfrir sine løfter om en gradvis nedtrapping av dødsstraff.

Minst 2390 mennesker ble henrettet i 25 land i løpet av fjoråret og minst 8864 dømt til døden. Kina, Iran og Saudi-Arabia står for over 90 prosent av alle henrettelsene, ifølge Amnesty. ■

Farligere for afghanerne

Så mange som 83 prosent av innbyggerne i Afghanistan mener at landet er blitt farligere å leve i, melder Care. I en ny undersøkelse av sikkerhetssituasjonen, laget av Human Rights Research and Advocacy Consortium (HRRAC), svarer 63 prosent at de synes det er utryggere i deres lokalmiljø enn for fire år siden.

For fem år siden svarte 75 prosent av afghanerne at de følte at sikkerhetssituasjonen hadde bedret seg. Kvinner er spesielt utsatte. Folk har svært liten tillit til politiet i det krigsherjede landet. ■

Unikt samarbeid i Gaza

Islamsk organisasjon gir millioner via Flyktinghjelpen

Flyktinghjelpen har mottatt sitt største enkeltbidrag noen gang. Det kom fra en pengesterk arabisk bistands-giver.

MIDTØSTEN

■ ARE FØLI
Qatar Charity gir hele 70 millioner kroner til Flyktinghjelpens arbeid i Gaza, og ønsker i tillegg å støtte prosjekter i andre muslimskdominerte områder. Trolig er dette første gang en islamsk veldedighetsorganisasjon kanaliserte store beløp gjennom en norsk bistandsorganisasjon.

Gjenoppbygging. Avtalen ble undertegnet i Oslo i begynnelsen av mars, etter at den kritiske situasjonen i Gazas utbombede bydeler banet vei for partnerskapet. Qatar Charity skal samarbeide med Flyktinghjelpen om reparasjon og gjenoppbygging av bygninger som ble rammet av Israels bombetokt i vinter. Prosjektet omfatter både boliger og offentlige bygg.

Den arabiske organisasjonen har tidligere gitt store bidrag til Verdens matvarefond og flere andre FN-organisasjoner. Midtøsten-kjenner og bistandskonsulent Nora Ingdal tror Qatar Charity håper på mer effektive prosjekter når bistands-giveren nå vender seg til en norsk samarbeidspartner.

- Det Flyktinghjelpen kan tilby i motsetning til enkelte av FN-organisasjonene, er konkrete resultater, sier Ingdal.

Omdømme. Flyktinghjelpen er overbevist om at det nye norsk-arabiske samarbeidet kan ha videre nytte for organisasjonens humanitære arbeid, også utover Gaza-prosjektet.

- Jeg er stolt over at vi nå inngår et samarbeid med Qatar Charity. Dette kan bidra til å skape økt troverdighet og aksept for oss som vestlig organisasjon i land med muslimsk befolkning, sier Flyktinghjelpens generalsekretær Elisabeth Rasmusson.

Hun mener at dette også er viktig for å ivareta sikkerheten for organisasjonens medarbeidere i muslimskdominerte land som er rammet av konflikt.

Økt troverdighet. Samtidig som Flyktinghjelpen tror samarbeidet vil gi bedre tilgang til muslimske land, håper Qatar Charity å forsikre vestlige aktører om at organisasjo-

Generaldirektør i Qatar Charity **Abdullah H. Al-Nameh** og generalsekretær i Flyktinghjelpen **Elisabeth Rasmusson** skriver under den nye rammeavtalen om partnerskap i humanitært arbeid.

FOTO: FLYKTINGHJELPEN

nen driver ren humanitær og utviklingsrettet virksomhet. Spesielt amerikanske myndigheter har flere ganger advart om at enkelte islamske veldedighetsorganisasjoner i skjul gir penger til terrorgrupper.

- Oppfatningen av islamske organisasjoner har ikke vært så god etter terrorangrepene 11. september 2001, medgir Abdullah H. Al-Nameh, leder for Qatar Charity.

Han var i Oslo for å undertegne avtalen med Flyktinghjelpen 4. mars.

Det er langt fra vanlig at store muslimske bistandsorganisasjoner inngår partnerskap med vestlige kolleger. Men Al-Nameh mener at en av få positive konsekvenser av 11. septemberangrepene er at stadig flere ser behovet for denne typen samarbeid.

Proff organisasjon. Qatar Charity driver selv nødhjelps- og utviklingsarbeid og er aktiv i over 22 land i Afrika, Europa og Asia. Arbeidet foregår både ved at organisasjonen

gir støtte til internasjonale organisasjoner, og ved at den gjennomfører egne operasjoner i felt. Inntektene kommer fra private givere, næringslivet, Qatars myndigheter og som private bidrag fra emiren av Qatar.

- Dette er en proff, stor og seriøs organisasjon, understreker Elisabeth Rasmusson.

Hun framholder at Flyktinghjelpen har bred erfaring fra vanskelige konfliktområder. Det gjør den norske organisasjonen til en verdifull partner for Qatar Charity, som ønsker å styrke sin kompetanse for å gjøre mer praktisk arbeid på bakken i land som mottar bistand.

Konsulent Nora Ingdal tror Qatar Charity kan ha blitt imponert av innsatsen Flyktinghjelpen har gjort blant annet i Libanon. Samtidig understreker hun at gjenoppbygging av boliger i Gaza byr på store vanskeligheter som følge av den israelske blokaden av ulike varer.

- Det man muligens har undervurdert, er i hvor stor grad Flykt-

ninghjelpen greier å gjenta arbeidet i Sør-Libanon, siden det er helt andre utfordringer i Gaza, spesielt med å få inn nødvendige bygningsmaterialer.

Det neste livet. Flyktinghjelpen er klar på at Israel må åpne grenseovergangene til Gazastripen hvis det skal være mulig å gjennomføre prosjektene der som planlagt.

Samtidig understreker den norske organisasjonen at den er avhengig av å samarbeide med de reelle maktthavere i områdene hvor den opererer. I tilfellet Gaza vil det si Hamas. Flyktinghjelpen regner imidlertid ikke med at forholdet til den islamistiske bevegelsen vil endre seg i særlig grad som følge av det økonomiske bidraget fra Qatar Charity.

Mens Flyktinghjelpen er politisk og religiøs nøytral, er Qatar Charity en uttalt islamsk organisasjon. På sin hjemmeside qcharity.org oppfordrer organisasjonen potensielle givere til å så noen frø nå, for å kunne høste frukter i det neste liv. ■

Dette kan bidra til aksept for oss i land med muslimsk befolkning.

Elisabeth Rasmusson, Flyktinghjelpen.

Glaxo-utspill gir håp om billigere medisiner

Den nye sjefen for GlaxoSmithKlein Andrew Witty (bildet) annonserte 13. februar at legemiddelgiganten vil kutte kraftig i prisene på en rekke medisiner for salg i utviklingsland.

salgspris i de rike landene, forutsatt at dette dekker selskapets kostnader.

Legemiddelkonsernet lover også å ta initiativ til en såkalt «patent-pool». Dette oppsiktsvek-

kende forslaget innebærer å iverksette tiltak for større åpenhet om legemiddelfirmaets egen forskning. Hensikten er å få til et samarbeid

med andre forskere om å utvikle nye medisiner mot viktige, hittil neglisjerte sykdommer i utviklingslandene.

Witty lover også at 20 prosent av et eventuelt overskudd på salg i utviklingsland skal pløyes tilbake til helsesektoren i utviklingslandene. GSK-sjefen har i et intervju med avisen The Guardian utfordret andre legemiddelfirmaer til å følge opp med lignende tiltak.

- Dette er et viktig og lovende utspill i kampen for bedre helse i utviklingslandene, sier Norads avdelings-

Doreen Ali, leder av Malawis malaria-program.

direktør for helse og aids Paul Fife.

Tiltakene fra GSK gir også håp for helsemyndigheter med bunnskrapte statskasser i ulike utviklingsland.

- Vi kan ikke stole på bistandsgiverne i all evighet. På sikt må vi håpe på en reduksjon i prisen på medisiner, slik at Malawi selv kan finansiere innkjøpene, sa Malawis nasjonale malariakoordinator Doreen Ali til Bistandsaktuelt i januar i år.

Nå virker det som om hun delvis er bønnhørt. ■

HELSE

■ GUNNAR ZACHRISEN
Pasienter i Afrika sør for Sahara vil heretter kun bli avkrevd 25 prosent av det som er gjennomsnittlig ut-

WWF-Hansson øker mest

1,3 milliarder Norad-kroner til norske organisasjoner

Nærmere 1,3 milliarder kroner deler Norad ut fra sin pengebenge i 2009. Alt går til bistandsarbeid via norske organisasjoner. Årets «vinner» er WWF-Norge, sammen med Redd Barna, Care, Forut, SOS-barnebyer, Utviklingsfondet og Strømmestiftelsen.

■ TOR AKSEL BOLLE

BISTAND Den nette sum av 1 285 350 000 kroner vil sjefen for Norads pengebenge, avdelingsdirektør Terje Vigtel, i løpet av året dele ut. Pengene skal fordeles via 102 norske organisasjoner – til langsiktig bistandsarbeid blant fattige over hele verden. Beløpet er om lag 70 millioner mer enn i fjor.

Nok en gang er det Kirkens Nødhjelp som får mest penger, hele 155 millioner kroner. Hakk i hæl følger misjonsparaplyen Bistandsnemnda. Organisasjonens 18 medlemsorganisasjoner skal i år dele 143 millioner kroner. Så kommer de på rekke og rad: Norsk Folkehjelp får 111 millioner kroner, Redd Barna 109 millioner kroner og Atlas-alliansen 78 millioner kroner.

Ønsker å røske opp. Årets liste over de som stikker av med de store statlige støttebeløpene er så å si identisk med tildelingen de siste årene. Vigtel, som leder Norads avdeling for sivilt samfunn, hevder likevel at årets fordelingsrunde er et forsiktig forsøk på å røske litt opp i et ganske så stivnet system.

– Det viktigste kriteriet for tildeling er dokumenterte resultater og prioriterte områder. Noen organisasjoner har vi gitt mer enn planlagt fordi de har vært dyktige. Andre har fått mindre enn planlagt, det er et signal om at vi ikke er helt fornøyd. Med så mange store organisasjoner som har flerårige avtaler, er det like-

God stemning mellom WWF-Norges generalsekretær **Rasmus Hansson** (til venstre) og utviklingsminister **Erik Solheim**. Bistandsbevilgningene til WWF-Norge har økt betraktelig under Solheims ministerperiode. I år får organisasjonen 56,6 millioner kroner i støtte fra Norad.

FOTO: JAN-MORTEN BJØRNBAKK / SCANPIX

Har noen fått mindre enn planlagt, betyr det at vi ikke er helt fornøyd.

Terje Vigtel, avdelingsdirektør i Norad.

vel begrenset hvilke endringer vi får gjort fra år til år, sier Vigtel.

Kraftig vekst for WWF. Care Norge, Redd Barna, Strømmestiftelsen, Forut, Utviklingsfondet og SOS-barnebyer er alle organisasjoner som Norad har valgt å øke bevilgningene til på grunn av «gode resultater». Det dreier seg økninger på omlag 2 – 4 millioner kroner per organisasjon.

WWF-Norge er den organisasjonen som får den største økningen, først og fremst fordi generalsekretær Rasmus Hansson og hans kolleger jobber med saker som er politisk prioritert. I tillegg til å få penger via den vanlige «sivilt-samfunn-posten» får WWF også penger fra en budsjettpost som er satt av til miljøbistand, fra en olje-for utvikling-post og fra regionalbevilgningen for Afrika. Totalt betyr det at WWF i 2009 vil få over 56,5 millioner kroner i offentlig støtte. Det er 12,5 millioner mer enn i fjor og en vekst på hele 29

prosent. I tillegg deler WWF Norge en pott på 21 millioner kroner med Utviklingsfondet og Regnskogsfondet.

Får mer tross kritikk. At organisasjonene kan få penger fra mange ulike budsjettposter gir enkelte litt pussige resultater. For eksempel har Norad valgt å kutte om lag 3 millioner kroner i tildelingen til Kirkens Nødhjelp.

Dette er ifølge Norads representant Terje Vigtel et signal om at organisasjonen fortsatt trenger å bli bedre – blant annet i forhold å konsentrere arbeidet sitt. Samtidig blir KN tildelt 800.000 kroner via Olje-for utvikling-posten og nær seks millioner fra regjeringens Mali-satsning. Det gjør at KN totalt ender opp med nær fire millioner kroner mer enn i fjor, til tross for Norad mener at organisasjonen har spredd seg for mye.

– Så kompleks er den virkelig-

ten vi jobber i noen ganger. Vi har gitt et signal til KN om behovet for å prioritere og fokusere. Samtidig er Mali et prioritert område og da må vi samarbeide med de som er gode på Mali. Og KN er en av organisasjonene som er det. Så dette dreier seg om tildeling av penger ut fra litt forskjellige kriterier, sier Vigtel.

11 nye. Det er i årets tildeling gitt støtte til 62 organisasjoner gjennom prosjektavtaler, det vil si avtaler med relativt små organisasjoner med et lite antall prosjekter. Samlet får disse organisasjonene i underkant av 80 millioner kroner i offentlig støtte.

11 nye organisasjoner får støtte fra Norad i år, tre av disse er såkalte diaspora-organisasjoner – norske organisasjoner som drives av personer med bakgrunn i det landet hvor organisasjonen jobber. ■

Skog ble viktig tema i høring om utviklingsmeldingen

– Regjeringens skogsatsingsinitiativ satser på vern av skog. Men den store kampen vil handle om bærekraftig bruk av skogen, fortalte skogforvaltningseksperten Øystein Aasaaren stortingspolitikerne under høringen om utviklingsmeldingen.

■ LIV RØHNEBÆK BJERGENE

I fem stive timer spurte utenrikskomiteens medlemmer ut bistandens fremste fagekspert om regjeringens ferske stortingsmelding om norsk utviklingspolitikk. 13. mai ventes utenrikskomiteen å komme med sin innstilling.

Styres norsk bistandspolitikken av utenrikspolitiske interesser? Har bistandsforvaltningen tilstrekkelig med folk og besitter de riktig kompetanse? Tar utviklingsmeldingen grundig nok opp faren for sammenblanding mellom norske egeninte-

Uten en fungerende lokal skogforvaltning vil det være umulig å verifisere dataene.

Øystein Aasaaren, forvaltnings-ekspert.

resser og bistandsengasjement? Hvor treffsikker er Norges avtale om bruk av skogmilliarder i Brasil? Og hvorfor er det ikke en fjerde k – for kunnskap – i utviklingsmeldingen?

Det var noen av innspillene i høringen i Stortinget 30. mars, hvor 27 aktører fra forskningsinstitusjoner, frivillige organisasjoner, fagbevegelse og næringsliv kommenterte regjeringens stortingsmelding om norsk utviklingspolitikk «Klima, konflikt og kapital. Norsk utviklingspolitikk i et endret handlingsrom».

Komiteens medlemmer var ikke minst interessert i å høre hvordan fagekspertene vurderer regjeringens omfattende skogsatsing.

Kampen om skogen. Leder for Norway Forestry Group, Øystein Aasaaren tok blant annet opp Norges planer om å støtte skogtiltak i Kongo og var kritisk til både valg av partnere og mulighetene for å måle resultater. Han viste til at myndighetene i Kongo har mål om å verne 15 prosent av skogarealet.

– Det store spørsmålet blir likevel hva som skjer med de resterende 85 prosentene, sa Aasaaren.

Han trakk fram viktigheten av å få en god nok forvaltningsstruktur på plass.

– Overvåking er én ting, men NASA (den amerikanske romfartsorganisasjonen, red.anm.) flyr høyt. Uten en fungerende lokal skogforvaltning vil det være umulig å verifisere overvåkingsdataene, sa Aasaaren.

Professor ved Universitetet for miljø- og biovitenskap Arild Angelsen, påpekte at regjeringens skogsatsing har ambisjoner om å måle resultater på en helt ny måte.

– Men hvordan en skal klare å lage avtaler som faktisk bidrar til å levere kvantifiserbare utslippsreduksjoner, er store spørsmål som er lite besvart i utviklingsmeldingen, sa Angelsen.

Kompetanse? – Velger denne utviklingsmeldingen ut riktige satsingsområder når den velger for eksem-

pel skog framfor helse og utdanning? spurte saksordfører Dagfinn Høybråten (KrF).

– Ja, den treffer ganske godt fordi områdene som velges er viktige globalt. Men satsingen på skog skyldes ikke nødvendigvis at vi i Norge har så høy kompetanse på skogforvaltning, sa direktør ved Christian Michelsens Institutt, Gunnar Sørbø.

Han mener en av de store utfordringene for norsk bistandsforvaltning framover er å sikre et embetsverk med riktig og grundig nok kunnskap på ulike satsingsområder og land.

– Besitter vi riktig landkompetanse til å jobbe i land som Haiti, Burundi, Nigeria og Papua Ny-Guinea? spurte Sørbø retorisk.

Han fikk støtte fra flere:

– Når regjeringen velger å bruke 15 milliarder i skogpenger over en fem-årsperiode, vil kompetanseoppbygging og å skaffe seg mest mulig kunnskap øke sjansen for at pengene brukes riktig, sa CICERO-direktør Pål Prestrud. ■

De siste skogvoktere

Norske skogmilliarder skal sikre regnskogen i konfliktfylte Amazonas

AMAZONAS (b-a): Dypt inne i den brasilianske jungelen væpner indianerne seg mot det noen kaller en skogmafia. Urfolksgruppene er trærnes voktere i et lovløst område, langt unna miljømyndigheter og politi.

■ I BRASILS REGSKOG:
PER-IVAR NIKOLAISEN

KLIMASATSINGEN

Pilen suser gjennom luften og borer seg inn i den kjøttfulle kroppen. Den underlige skapningen med det spesielle nesepartiet faller til bakken. Gugu Arara senker buen. I kveld vil det ligge tapirkjøtt i glørne utenfor palmebladshytta. Ikke bare i kveld, men flere dager, og for flere familier. Han har jaktet siden morgenen, og er klar for å komme seg hjem til landsbyen.

Der vet han at kvinnene og barna allerede venter på ham på steinene ved bredden av Iriri-elven. Noen tar et ettermiddagsbad. De minste jakter små frosker i vannkanten. Mennene padler mot land med fangsten fra det daglige fisket. Alt er som det skal være i Cachoeira Seca. Nesten alt.

Fronten. Under kastanjetreet i jungelen forteller araraindianeren laut oss den dramatiske historien om den gangen Gugu gikk ut for å jakte for to vintre siden.

Her i den brasilianske delstaten Pará finner vi fronten i kampen mot den globale avskogingen. Tømmerhuggere og kvegbønder trenger seg stadig dypere inn i regnskogen. Indianerne fører en farlig kamp mot inntrengerne, for å redde de gjenværende trærne.

Den lille motorbåten vår har kjørt fra soloppgang til solnedgang for å komme hit til indianerlandsbyen Cachoeira Seca. De siste to timene i mørket langs den lunefulle Iriri-elven, med stjernehimmelen og glimtene fra lyn i horisonten som eneste lys.

Her bor det 81 araraer. I likhet med andre indianergrupper døde mange av de voksne av sykdommer da de ble kontaktet av storsamfunnet i 1987, mens noen flyttet til byen – til sosial elendighet. I dag er fire av fem i landsbyen under 30 år. I den andre gjenværende landsbyen til araraene bor det drøye hundre, de ble kontaktet i 1979.

Etter at Trans-amazonica – veien som sies å gå fra ingensteds til ingensteds – ble bygget på 70-tallet, for å bringe «sivilisasjonen» til jungelen, har de tradisjonelle områdene til araraene stadig blitt invadert av folk utenfra. På kartene som viser avskogingen smuldrer landet deres opp i kantene, mens treløse områder penetrerer det som for 40 år siden var bare skog. Araraene tør ikke lenger å gå på de flere dager lange jaktturene rundt i sitt tradisjonelle territorium, i frykt for å møte på væpnede inntrengere.

Skogmafiaen. Jungelen er aldri stille. Den er full av lyder. Fugler. Insekter. Aper. Gugu kjenner dem alle, og lytter oppmerksomt etter villgriser og annen bonus han kan få med seg på veien tilbake. Så hører han stemmer. Skogen åpner seg. De store trestammene ligger veltet til side.

– Det er som i det gamle ville vesten, sukker Roberto Scarpari.

Han er den lokale lederen for det

Poty (i midten) har en morgenstund sammen med barna utenfor hytta i Cachoeira Seca – Myta (t.v.), Tymopudem, Tyappompo (gjemmer seg bak moren) og Júta.

Som et ledd i internasjonale klimatiltak skal Norge bruke 3 milliarder kroner årlig på tiltak for å bevare verdens skoger. En stor del av dette skal settes inn i verdens største regnskogområde, Amazonas. Men hvor enkelt er det å stanse avskogingen, til fordel for naturvern og urfolk? Denne reportasjen setter søkelyset på noen av konfliktene og utfordringene i Amazonas' dype skoger.

Det er som i det gamle ville vesten.

Roberto Scarpari,
lokal miljøbyråkrat.

statlige miljødirektoratet (Ibama) i Altamira, den avsidesliggende småbyen som nå i regntiden bare er tilgjengelig med fly, i det minste hvis du skal være helt sikker på å komme frem.

Scarpari skal, på vegne av regjeringen i Brasilia, bekjempe det han selv kaller «skogmafiaen». Det har blant annet resultert i at en illsint og ravende full tømmerhugger tente på bilen hans. Etterretningstjenesten har også avverget andre drapsforsøk på Scarpari.

– Det er som de er syke til sinns. Kanskje er de opptatt av å bevare miljøet hjemme i São Paulo, men når de kommer hit, er de bare ute etter raske penger.

Han forteller om trakassering og bestillinger av dommere – eller dommere som rett og slett ikke har satt seg inn i miljølovgivningen. Et

langdrygt rettssystem, der miljøsakene nedprioriteres.

Scarpari understreker at han ikke ser seg bryet med å skrive ut annet enn de helt sikre bøtene, der gjerningsmennene tas på fersken med «motorsaga i hånden». Likevel blir bare ti prosent av bøtene betalt. Folk forsvinner, skifter adresse, eller gir rett og slett blaffen. Samtidig sies det at bøtene er lave, og profitten høy.

– Vi vet hvem folkene er. Men de har politikere som støtter dem. Det må en større aksjon til for å bryte opp strukturene i disse gruppene, sier Scarpari.

Mil etter mil. De hadde visst at noe var galt da Gugu kom hjem fra skogen den kvelden. Han hadde hatt ansiktet fullt av bekymring. Hvordan kunne han det, han hadde jo både skutt en tapir og fanget en

skilpadde?

– Jeg har noe å fortelle dere i morgen tidlig, hadde han sagt.

Korrupsjon og trusler mot kontrollmyndighetene er bare noen av problemene til miljødirektoratet og det føderale politiet som skal hindre miljøkriminalitet i denne delen av Amazonas. Hovedutfordringen er de enorme avstandene og knappe ressurser til å drive kontroll.

Fem inspektører og analytikere i miljødirektoratet skal kontrollere et verneområde på størrelse med Belgia, Nederland og Luxemburg. Et par måneder i året får Scarpari og hans team ekstra bemanning for å utføre spesialaksjoner. Helst skulle han hatt alle disse miljøagentene året rundt, gjerne ti ganger så mange som i dag. Slik det er nå, tar de illegale tømmerhuggerne ofte bare ferie når de vet at spesialaksjonene pågår.

I hovedkvarteret til det føderale politiet i Altamira er frustrasjonen stor. Uten et helikopter blir det så godt som umulig å kontrollere områder som ligger flere dagsreiser unna med speedbåt. Når det er aksjoner på gang, varsler jungeltelegrafene tømmerhuggerne, slik at de ofte rekker å gjemme unna de eksklusive stokene.

– De vet at vi kommer, sier politisjefen Alecsander Frederich.

ALLE FOTO: PER IVAR NIKOLAISEN

Iaut Arara beskriver hva som skjedde da Gugu Arara avslørte illegale tømmerhuggere da han var ute for å jakte.

ikke plaget dem, men de plager oss, sier den gamle.

For den månedlige pensjonen fra myndighetene i Altamira har han kjøpt gevær til en av de unge mennene i landsbyene. Det skal brukes på tømmerhuggere, fastslår den gamle.

Borte. 20 prosent av regnskogen i brasilianske Amazonas er i dag borte, og ytterligere 30 prosent er skadet av menneskelig aktivitet, viser tall fra Regnskogfondet. I områder der urfolk har offisiell bruksrett er skogen gjennomgående mer intakt. I flere tilfeller er situasjonen bedre her enn i andre typer verneområder, som for eksempel i nasjonalparker. Indianerne blir de lokale patruljene i noen av de enorme regnskogområdene, spesielt de mest avsidesliggende som brasilianske myndigheter ikke klarer å overvåke.

Indianernes tradisjonelle leveste påvirker miljøet minimalt sammenlignet med de hvite bosetternes fremferd. Forsker Sven Wunder i Senter for internasjonale skogstudier (CIFOR) peker på at de to kulturene innebærer ulike tenkesett, der det for nybyggere gjelder å rydde jord og plassere ut kyr så fort som mulig for å vise at jorda er deres. Han mener at den viktigste drivkraften bak avskogingen i Pará er de mange kvegbøndene. Tømmerhuggere er bare fortroppen som lager de første veiene i de jomfruelige områdene, og slik åpner skogområdene for at de store ranchene kan flytte etter. Brasil er nå verdens største kjøttkspporter, samtidig som det lokale kjøttinntaket har gått kraftig opp. Presset på skogene bare øker.

Noen indianere kaster seg også på kvegdrift, og det eksisterer mange etniske blandingsgrupper med blandede produksjonssystemer. Men langt de fleste baserer seg på jakt, fiske og samling av nøtter, frukt og andre planter fra skogen, samt i begrenset omfang svedjebud. I motsetning til kvegbøndene er de best tjent med at trærne får leve videre.

Spørsmålet er hva som skjer når storsamfunnet rykker stadig nærmere.

– De fleste indianske områdene står fortsatt foran manndomsprøven. Klarer de å stå imot når jordbruksfronten kommer tettere på, spør Wunder, og peker på indianer-

nes svake evne til å motstå press utenfra.

Ampert. Det er ennå mørkt da Arara-indianerne setter seg i båtene og støter fra. De døgnville hanene i landsbyen har riktig nok galt siden klokken tre. Mennene skal ikke ut å fiske piraya og annen elvefisk, slik de pleier å gjøre.

Iaut Arara har malt seg med maling fra genipapo-frukten. Ansiktet hans og de andre araraenes ansikter er svarte – sinte – og klare for krig. Pilsplissene er kvasset.

Båtene treffer land en time lenger ned i elven. Sandaler trækker lydøst langs en nærmest usynlig sti. Iaut bryr seg verken om paranøtter, sitroner eller mulige lyder fra villgriser. Ikke engang aper med de hvite tennene som kan bli til vakre smykker, vekker hans oppmerksomhet. Alle vanlige rutiner er lagt til side. I dag er tømmerhuggerne byttet.

Offisielt er til sammen 740 mennesker drept i konflikten om skogen i delstaten Pará de siste 30 årene. Trolig er mørketallene store.

Den amerikanske nonnen og skogaktivisten Dorothy Stang ble myrdet for to år siden av leiemordere som brasiliansk politi mener var betalt av storbønder. Statsadvokat for miljø saker i Pará, Felício Ponte, har flere ganger avverget at indianere som har fått inntrengere inn på sine territorier, har tydd til vold. Han har lyktes med å overtale indianere om at det er politi og rettsvesen som skal ta seg av forbryterne. Men Ponte kjenner frustrasjonen, og er fullstendig klar over at dette ofte ikke er tilfellet. Når satellittbilder har avslørt ulovlig hogst har statsadvokaten beordret miljødirektoratet Ibama å stoppe avskogingen innen 72 timer. Når det ikke har skjedd noe på et par måneder, har de måttet trekke miljødirektoratet for retten for å få gjennomført aksjoner mot kriminelle bønder og tømmerhuggere. Men det er ikke hos Ibama det skorter på vilje, ifølge Ponte.

– Mangelen på ressurser her i delstaten skyldes mangelen på politisk vilje i Brasilia. Vi ser at presidenten snakker mye om å stoppe avskogingen, men på bakken ser vi lite nytt, sier statsadvokaten.

Fortsetter de neste sidene >>>

De fleste indianske områdene står fortsatt foran manndomsprøven. Klarer de å stå imot når jordbruksfronten kommer tettere på?

Sven Wunder, forsker i Senter for internasjonale skogstudier.

Araraene har nedarvet kunnskap som gjør at de overlever i regnskogen. Her kapper Jorú opp nøtter der han vet det er mark, perfekt for den som skal fiske piraya.

Triksene er mange. Huggerne graver tømmeret ned i jorda. Båtførerne som frakter stokkene nedover elva, legger blylodd på lekterne. Tømmeret synker ned på bunnen, og heves når politiet har dratt og faren er over.

– Når vi er på plass, er forbrytelsen allerede gjort, og fuglen har fløyet, sier Frederich.

Feller ingen. Alle araraene er samlet i møtepunktet i landsbyen for å diskutere

hva de skal gjøre med inntrengerne. Vanligvis pleier de å se på tv her. Såpeopera og nyheter fra São Paulo og Rio. Noen ganger danser de eldre kvinnene jaguarens eller villgrisens dans. Alt etter som. I dag er stemningen amper. Gugu har fortalt at tømmerhuggerne allerede har felt flere mahogny- og kastanjetrær. Inntrengerne har også begynt å rydde en vei ned mot elva, for å frakte trærne ut. De har attpåtil satt opp et «Adgang forbudt»-skilt midt i skogen.

– Det er best at vi dreper dem. Vi har

>>> fra foregående side

Klar for angrep. Iaut står bak treet og lytter. Han kan ikke se mennene der fremme gjennom det tykke løvverket. Men han hører at de gjør seg klar for dagens arbeid – rasering av skogen som tilhører han og de andre i landsbyen, trærne som til og med myndighetene i Brasília hadde sagt at burde være deres. De som gir skygge for dyrene, deilige frukter som smaker bedre enn alle søtsakene som kan kjøpes i byen, og som ikke minst gir dem de verdifulle paranøttene. Inntektene fra nøttene gjør at indianerne kan bytte til seg nødvendige varer fra Altamira.

– Hvis vi ser en av indianerne rundt her, må vi drepe ham. Hvis ikke vil han gå tilbake til landsbyen og hente resten, sier en av tømmerhuggerne der fremme.

Mennene har både pistoler og automatgevær, vet Iaut. En av indianerne folder hendene sammen, og gjør seg klar til angrepsignalet – en høy plystring. Araramennene har dannet en sirkel rundt de skrålende mennene der fremme. Buene er spent.

De åtte mennene i tømmerhuggerleiren har så vidt rukket å registrere den høye plystringen som fra en fugl, for svartmalte ansikter er overalt. Det skrilles på portugisisk og arara. Piler peker mot mennene fra alle kanter. Iaut og de andre tar automatvåpnene.

– Vi visste ikke at dere var her. Vær så snill, ikke drep oss, bønnfaller en av tømmerhuggerne.

Iaut vet ikke om det er han som tidligere sa at indianerne må drepes. Men han vet at de eldre mennene som er med i følget ikke vil la tømmerhuggerne leve til dagen er over, hvis det er opp til dem.

En villet politikk. Avskogingen i Amazonasområdet har lenge vært en villet utvikling, der idealet har vært at jungelen skulle koloniseres. Først i det siste har subsidiene til bosettere og investorer i regionen tørket inn. Urbefolkning og tradisjonelle folkegrupper som fattige gummitappere, har inntil nylig sjelden blitt tatt seriøst når de har hatt innvendinger mot den rådende politikken.

Oppfatningen har vært at man ikke kan oppfylle ønsker og krav fra samfunn som sees på som primitive og mislykkede, ifølge miljø- og urfolksorganisasjonen Instituto Socioambiental (ISA).

Veien mot å få anerkjent sine områder er lang og kronglete for mange av de truede indianerstam-

«Skogen er livet vårt,» sier t-skjorten til **Patji Arara** (13), en av de knappe 200 arara-indianerne som er igjen. Områdene deres er truet av hugst og landbruk.

De har skogbevaring i genene.

Marcelo Sacazar,
prosjektkoordinator
ISA.

Arara-indianerne er dyktige fiskere, enten de drar ut i de tradisjonelle kanoene eller i denne båten laget av et kastanjetre. Piraya og andre elvefisker står på menyen etter endt fiske.

ARARA-INDIANERNE

■ Ararafolket bor i to landsbyer langs Iriri-elven i delstaten Pará.

■ Den trans-amazoniske hovedveien delte deres tradisjonelle landområde i to da den ble bygget på 1970-tallet.

■ Territoriet har blitt kraftig redusert som følge av hugst og jordbruk.

■ Storsamfunnet gjorde de første forsøkene på kontakt i 1979. Indianerne i landsbyen Cachoeira Seca ble kontaktet i 1987.

■ De første antropologiske undersøkelsene er gjennomført, i en prosess mot endelig anerkjennelse av gruppens områder.

■ Det er i dag drøye 200 arara-indianere igjen.

Kilde: Instituto Socioambiental

mene, også for gruppen i Cachoeira Seca.

Organisasjonen er opptatt av at midler fra det nyopprettede Amazonasfondet, der Norge til nå er den største bidragsyteren, skal komme tradisjonelle folkegrupper i skogene til gode.

– De har skogbevaring i genene. Overalt hvor det er gummitappere og urfolk, er det skog, sier Marcelo Salazar, prosjektkoordinator for organisasjonen ISA i Altamira.

Utdanning er en av nøklene til at disse menneskene kan bli hørt i storsamfunnet. Slik kan de være

med å fremme en utviklingsmodell med inntekter fra skogprodukter som frukt, nøtter og medisin, fremfor kjøtt og tømmer, mener Salazar.

Håpløsheten. Iaut og de andre unge mennene i landsbyen argumenterer overfor de eldre. De må la de åtte fangede tømmerhuggerne leve. Det er bedre å levere dem til myndighetene, å drepe dem vil bare bety enda mer trøbbel. Til slutt fraktes mennene noen timer nedover elven, til nærmeste ranch. Der plukkes de opp av politiet og sendes til arresten i Altamira.

Alfonso Alves da Cruz trekker

matt på smilebåndet. Han har akkurat fått spørsmålet om hva som skjedde med mennene som ble arrestert.

Han og hans kollega fra myndighetene i Altamira fikk hver sin pil i brystet da de var de første til å ta kontakt med araraene i nabolandsbyen Laranja i 1979. Alfonso overlevde, men kollegaen døde. I dag er forholdet annerledes. Myndighetene har opprettet en helsepost med egen sykepleier og vaksiner. Det statlige direktoratet for beskyttelse av indianerne (Funai) har kommet med vannpumpe og kraner, generator, tv

Jeg spør meg hvor lenge Brasil skal fortsette å være en koloni for resten av verden.

Biskop Erwin Kräutler i Altamira.

De illegale tømmerhuggerne bruker en rekke triks for å hindre politiet og miljømyndighetene i sitt arbeid. Her har de felt et tre over veien, slik at patruljene ikke skal komme frem.

FOTO: IBAMA

og ny båt, samt bygd skole.

I dag er araraindianeren som skjøt ham, hans beste venn. Indianeroppdageren Alfonso har jobbet mange år i Funai og har også bodd flere år i Cachoeira Seca.

- Tømmerhuggerne var bare arbeidere for folk med penger, sier han.

Eieren av hugstselskapet er fra en annen delstat, og setter aldri sine ben i Altamira. Mennene som indianerne arresterte, slapp ut igjen kort tid etter. Kanskje er noen av dem allerede tilbake i skogen til araraindianerne. Fortsatt har ikke regjeringen vedtatt de endelige grensene for reservatet Cachoeira Seca, noe som ifølge myndighetene selv er

helt nødvendig for at de enkelte indianergruppene skal overleve både fysisk og kulturelt.

- Så lenge man ikke styrker indianernes rett til området, kan folk gå inn der når som helst. Myndighetene har lovet det, men det skjer ikke. ■

URFOLKS-TERRITORIUM OG AVSKOGING

Det er 387 urfolksterritorier i Brasil, med 170 forskjellige grupper. Før områdene kan få sine endelige grenser gjennom et dekret fra presidenten, må de gjennom inngående antropologiske og sosiologiske undersøkelser.

Kilde: Instituto Socioambiental

Skogmafiaen drepte Guds miljøaktivist

■ PER-IVAR NIKOLAISEN

Kirken kjemper med livet som innsats mot avskogingen i Xingu i Brasil. Biskop Erwin Kräutler har for lengst fått livvakter etter at kollegaen Dorothy Stang ble drept.

Nonnen Dorothy Stang (bildet) våknet tidlig den morgenen i februar i 2005. Hun skulle delta på et møte med lokalbefolkningen i Anapu i Pará. Der skulle hun snakke om jordrettigheter. På veien dit ble hun stoppet av to menn. De spurte henne om hun hadde våpen, hvorpå hun svarte at hennes eneste våpen er Bibelen, og forsøkte å gå videre. Den ene skjøt så et skudd i magen på Dorothy. Da hun falt med ansiktet i bakken, skjøt han et nytt skudd i ryggen og avsluttet med fire skudd i hodet.

Slik beskriver Roseanne Murphy mordet på den katolske nonnen i boken «Martyr of the Amazon: The Life of Sister Dorothy Stang», basert på øyenvitneskildringer fra bonden Ciero.

Miljømartyrer. Biskop Erwin Kräutler har pakket bagen når vi møter ham. Han er på vei til fireårsmarkeringen for drapet på hans gode venninne og kollega. Søster Dorothy, som han kaller henne, var en sterk motstander av miljøødeleggelsene i Amazonas og en talskvinne for urfolks rettigheter. Det førte til at hun fikk mektige fiender i et område der kvegbønder og tømmerindustrien tjener store penger på ulovlig hugst.

I motsetning til de aller fleste andre i den fredelige og isolerte småbyen Altamira har Kräutler streng sikkerhet rundt huset. Dorothy var ikke den første kollegaen han mistet i den katolske kirkes engasjement for miljøet og menneskene som bor i skogene i bispedømmet Xingu. Han og en annen kollega ble bevisst påkjørt av en annen bil da de var ute og kjørte, og kollegaen døde. Etter at Dorothy døde, har Kräutler vært under beskyttelse 24 timer i døgnet.

Frykter for skogen. Miljøødeleggelsene i Amazonas har vært enorme siden Kräutler kom fra Østerrike for 45 år siden. Biskopen viser til regionen Tucuman som bare har ti prosent av den opprinnelige vegetasjonen igjen.

- Min bekymring er at ødeleggelsene skal gjøre det som den gang var en tropisk skog, om til en eneste stor savanne, sier Kräutler.

Selv om mange med rette hevder at kristendommen har gjort mer vondt enn godt i Latin-Amerika, har det også vært en lang tradisjon for at flere kirkeledere har talt de svakes sak. Helt siden biskop Bartolomé de Las Casas i Chiapas i Mexico på 1500-tallet raste over folkemordet på indianerne, har radikale kirkeledere gått på barrikadene.

- Kirken er ikke bare en institu-

sjon der man skal be, den er der for å verne om menneskenes overlevelse. Tro og liv er ikke to forskjellige ting, fastslår Kräutler.

Han vet at mange går i kirken i helgene, mens de hugger skog og ødelegger miljøet på ukedagene.

- Jeg har ingen makt til fysisk å stoppe disse menneskene. Min makt består i å appellere til samvittigheten i spørsmålet om å bevare skogen, fastslår Kräutler.

Bærekraftig. Biskopen i Xingu presiserer at han ikke er en motstander av jordbruk eller skogbruk, så lenge det skjer på en bærekraftig måte. Hugger man tre trær, må man plante seks, mener biskopen.

- Vi må ha en fornuftig forvaltning. Jeg mener det er mulig med en annen utviklingsmodell. Det er store rikdommer i den gjenværende skogen, påpeker Kräutler. Han viser til verdien for det globale klimaet, men også til planter som kan brukes til å utvikle nye viktige medisiner for menneskeheten.

Biskopen var nylig til stede på World Social Forum i Belém.

- Jeg spør meg hvor lenge Brasil skal fortsette å være en koloni for resten av verden, sier han.

Han viser til at vestlige landes etterspørsel etter brasilianske jordbruksvarer som kjøtt, soya og biodrivstoff har ført til økt press på Amazonas.

Kräutler har også engasjert seg i motstanden mot det gigantiske damanlegget som det statlige kraftselskapet Eletronorte skal bygge på Xinguelven. Målet er at Belo Montedammen skal bøte på den store energimangelen i byene langs kysten. Den vil oversvømme store områder med skog og jordbruksland. 35 forskjellige indianergrupper har protestert mot damanlegget.

For motstanderne av kraftverket har Kräutler blitt en slags symbolfigur. Så lenge han er i live, vil ikke dammen bli noe av, tenker mange.

På frifot. Den amerikanskfødte nonnen Dorothy sitt dødsfall vakte stor oppsikt, også utover Brasils grenser. I fjor kom dokumentarfilmen «They killed sister Dorothy».

De to mennene som skjøt nonnen ble i desember 2005 dømt for drapet, til fengselsstraffer på henholdsvis 27 og 17 år.

Landeieren Regivaldo Pereira Galvão ble i desember arrestert for å ha beordret drapet. Han ble også siktet for å ha tilegnet seg 3000 hektar land ved hjelp av falske dokumenter, et område tilsvarende Frognerparken hundre ganger. Han slapp nylig ut igjen, fordi en domstol i Brasilia mente at etterforskningen ikke var avhengig av at Galvão satt inne.

Imens lever miljømartyren Dorothy Stangs ord videre, både som slagord i demonstrasjoner mot ødeleggelsene av regnskogen, og ikke minst i prekenene og bønnene til biskop Erwin Kräutler: «A morte da floresta é o fim da nossa vida» («Skogens død betyr slutten på vårt liv.») ■

Skatteparadisener under hardt press

Finanskrisen skaper økt motvilje mot hemmelighold og skattesnusk

I skyggen av økonomiske krisetider vil stadig flere vestlige land ha slutt på hemmeligholdet som innhyller finansnæringen i land som Sveits, Liechtenstein og Bahamas. Får man til en strengere regulering av skatteparadisene, vil det også komme utviklingslandene til gode.

■ ARE FØLI

Det økende presset mot skatteparadisene skyldes i første rekke USA og store EU-land, som håper å fylle opp slunkne statskasser ved å knipe skatteinntekter. Imidlertid har også fattige utviklingsland mye å tjene på større åpenhet hos banker som i dag trekker kunder med løfter om diskresjon og sekreteresse.

I en ny rapport anslår hjelpeorganisasjonen Oxfam at utviklingslandene hvert år taper opptil 780 milliarder kroner i skatteinntekter fordi privatpersoner setter penger på utenlandske bankkontoer. Til sammenligning var den samlede internasjonale bistanden til de samme landene på om lag 650 milliarder kroner i 2007.

– Finanskrisen viser at våre ledere ikke lenger kan stå stille og se på mens skatteparadisene napper milliarder ut av lommene til skattebetalere både i rike og fattige land, sier Sebastien Fourmy, som sitter i ledelsen til Oxfam i Frankrike.

Nye krav. Kravet om tøffere regulering av skatteparadisene har vokst etter hvert som den økonomiske krisen er blitt dypere. Både USAs president Barack Obama, Frankrikes president Nicolas Sarkozy og myndighetene i Tyskland har tatt til orde for nye og strengere tiltak. Også den britiske statsministeren Gordon Brown har sluttet seg til kravene, til tross for at Caymanøyene og flere andre viktige skatteparadis er en del av Storbritannia.

18. februar i år kom en nyhet som sjokkerte og skremte mange i finansverdenen. Da ble det klart at den sveitsiske storbanken UBS, etter lengre tids press, ville utlevere opplysninger om amerikanske kunder mistenkt for skatteunndragelse til amerikanske myndigheter. Siden har en rekke lavskattland lovet å komme stormaktene i møte. Flere har gått med på å oppgi kundeopplysninger når det foreligger konkret mistanke om lovbrudd.

Forkjemperne for strengere regulering har imidlertid ikke sagt seg fornøyd med dette. Tiltak mot bankhemmelighold sto høyt på dagsordenen i forkant av det viktige G20-møtet i London i begynnelsen av april.

Baby Doc. Både rike og fattige land kan håpe på økte skatteinntekter hvis det blir vanskeligere å flytte verdier til stater og regioner som kombinerer lavt skattetrykk med hemmelighetskremeri i finansnæringen. Mange utviklingsland har i tillegg stor interesse av tiltak som gjør det lettere å spore opp og beslaglegge inntekter fra kriminell virksomhet.

Noen av de grelleste eksemplene på bankhemmelighold har dreid

Millionene tidligere diktator på Haiti, Baby Doc Duvalier, stakk av med kunne gjort nytte for seg i slummen i Port-au-Prince. Samtidig som presset øker mot skatte millioner kroner som står på den tidligere diktatorens kontoer.

SKATTEPARADISER

Skatteparadisene skjønner at de har et politisk problem, og at de har verdensopinionen mot seg.

Harald Tollan, seniorrådgiver i Utenriksdepartementet.

seg om tidligere diktatorer som har tjent penger på korrupsjon eller regelrett tyveri av statlige midler. Utbyttet av denne typen offentlig årelating er i mange tilfeller blitt gjemt bort i utenlandske banker.

I februar kom meldingen om at sveitsiske myndigheter har besluttet å ta beslag i nærmere 40 millioner kroner fra kontoer som kontrolleres av Haitis tidligere diktator Jean-Claude Duvalier, også kjent under tilnavnet Baby Doc. Meningen er at pengene skal gis tilbake til det haitiske folket.

Beslutningen er senere blitt anket, og skjebnen til de 40 millionene skal nå vurderes i en ny sveitsisk rettsinstans. Kjennelsen i februar ble likevel tatt svært godt imot både av Verdensbanken og organisasjoner som har kjempet for tilbakeføring av midlene til Haiti.

Aviser politisk press. Dette er ikke første gang Sveits har åpnet for beslaglegging av såkalte diktatorpenger. Det samme skjedde blant annet i 2003, da flere milliarder kroner som befant seg på kontoene til den tidligere diktatoren Ferdinand Marcos, ble gitt tilbake til myndighetene på Filippinene.

En talsmann for det sveitsiske justisdepartementet sier til Bistandsaktuelt at Sveits heller ikke tidligere hatt noe prinsipielt imot å oppgi informasjon om innskudd som åpenbart stammer fra kriminell virksomhet. Han avviser at beslutningen om å gi Baby Docs millioner

tilbake til Haiti er et resultat av presset mot Sveits og andre land hvor banknæringen er preget av hemmelighold.

Jostein Hole Kobbeltvedt (bildet), konstituert leder for utviklingspolitisk avdeling i Kirkens Nødhjelp, mener imidlertid ikke at det er riktig å se Duvalier-saken isolert fra arbeidet for større åpenhet rundt finansnæringen i skatteparadisene.

– Jeg tror dette kan ses i sammenheng. Det er en stund siden første gang sveitsiske myndigheter frøs pengene på Duvaliers kontoer, men de kan ha sett debatten komme og derfor hatt et ønske om å vise samarbeidsvilje.

Internprising. Enn så lenge gjenstår det å se om eventuelle nye tiltak mot skatteparadisene vil gjøre det vanskeligere å gjemme bort stjålne midler, og bremse strømmen av verdier ut av utviklingsland.

I denne sammenhengen er det ikke bare bankenes hemmelighold som har betydning, understreker Hole Kobbeltvedt. Han mener det også er viktig å innføre strengere regulering for å unngå såkalt internprising i multinasjonale selskaper, som ofte utnyttes til å flytte verdier over landegrensene for å unngå skatt.

Så langt har et av kjernespoers-

målene i debatten dreid seg om kriteriene som må oppfylles for at bankene i skatteparadisene skal oppgi informasjon til andre staters myndigheter. Liechtenstein og Sveits er blant landene som har gått med på å lette på sløret i tilfeller hvor det er konkret mistanke om skatteunndragelse. Inntil nylig var dette ingen selvfølge, siden de to alpelandene ikke anså «vanlig» skatteunndragelse blant utlendinger som en forbrytelse.

I forkant av G20-møtet i London understreket flere skatteparadis at det kun er aktuelt å oppgi kundeopplysninger i spesifikke tilfeller. USA krever imidlertid informasjon om alle amerikanske kunder i den sveitsiske banken UBS, og utfallet av denne saken kan få stor betydning også for resten av bankene i landet.

Pengestrømmer. – De nye amerikanske kravene blir en viktig test. Jeg er likevel bekymret for at OECD-landene skal si seg fornøyd når skatteparadisene går med på åpenhet i enkelttilfeller sier Harald Tollan, seniorrådgiver i bankseksjonen i Utenriksdepartementet.

Tollan deltar i en internasjonal arbeidsgruppe som utarbeider forslag til tiltak mot ulovlige internasjonale pengestrømmer, som ofte går til og fra ulike skatteparadis. En rekke frivillige organisasjoner og over 50 land støtter arbeidet. I tillegg til åpenhet i det internasjonale finanssystemet, har gruppen tatt til orde for tiltak mot internprising.

– Mange skatteparadis sier nå at de vil gjøre mer for å tilbakeføre midler som er utbytte av kriminalitet. De skjønner selv at de har et

ØKONOMI

paradiser, har sveitsiske myndigheter tatt beslag i 40
FOTO: SCANPIX/SCOTT SADY

politisk problem, og at de har verdensopinionen mot seg, sier Tollan.

10.000 milliarder. Utenriksdepartementet anslår at opptil 10 000 milliarder kroner som er ulovlig oppjent gjennom skatteunndragelser, korrupsjon og annen kriminalitet, krysser grensene mellom ulike land hvert år. Over halvparten av dette beløpet antas å stamme fra fattige land.

Mange ulike typer aktører er med på å gjøre det mulig å flytte ulovlig oppptjente midler ut av utviklingsland, og å gjemme unna peng-

er som kunne ha kommet landenes egen befolkning til gode. Ikke bare skatteparadisene, men også storbanker med base i andre land anklages for å være involvert.

Organisasjonen Global Witness skriver i en ny rapport at amerikanske Citibank har samarbeidet med Liberias tidligere president Charles Taylor, som i dag er tiltalt for krigsforbrytelser. Banken skal blant annet ha satt Taylor i stand til å bruke det internasjonale finanssystemet til å tjene penger på tømmersalg, som senere havnet på hans private konto.

Den britiske banken HSBC skal ha utnyttet lovverket i Luxembourg til å beskytte eierne av hemmelige kontoer hvor det har strømmet inn oljepenger fra Ekvatorial-Guinea, et land mange mener er gjennomkorrupt.

Store penger. På Haiti beskyldes Jean-Claude «Baby Doc» Duvalier for å ha lurt unna flere titalls millioner dollar da regimet hans falt og han rømte til Frankrike i 1986. Her levde han de første årene i luksus på rivieraen, inntil en kostbar skilsmisse trolig gjorde et kraftig innhogg i eksdiktatorens formue.

Mange av Duvaliers fattige landsmenn har det for tiden svært vanskelig på grunn av ødelegelsene som oppsto da fire tropiske stormer og orkaner rammet Haiti i 2008. Behovet for midler til gjenoppbygging er fortsatt stort, og myndighetene i Sveits har lovet å bidra til at pengene på Duvaliers kontoer går til humanitære og sosiale formål – dersom konklusjonen etter ankesaken blir at summen på 40 millioner kroner skal gis tilbake til haitierne.

– Dette er store penger på Haiti, understreker Jostein Hole Kobbeltvedt, som tror summen kan utgjøre en forskjell hvis den brukes på tiltak som kommer befolkningen til gode.

Han mener imidlertid det er et paradoks at haitierne i en årrekke har måttet bruke offentlige midler på å betjene lån som Duvalier tok opp i sin regjeringstid, til tross for at diktatoren tok med seg deler av pengene da han rømte til Europa. Og selv om de 40 millionene nå skulle bli tilbakeført, mener han det er for tidlig å avblåse jakten på Baby Docs formue. ■

Norfund fikk stopp-ordre

■ **ARE FØLI** Regjeringen har bedt Norfund om å slutte å investere penger gjennom fond som er registrert i skatteparadiser.

Den formelle stoppordren kom i januar, etter at revisjonsselskapet PricewaterhouseCoopers gjorde en vurdering av saken i fjor høst. Tiltaket gjelder kun nye investeringer, og det gjøres unntak for skatteparadiser som Norge har inngått spesielle avtaler med, ifølge seniorrådgiver i Utenriksdepartementet Lars Løberg.

Investeringsstansen skal vurderes på nytt når et utvalg nedsatt av regjeringen for å vurdere kapitalflukt fra utviklingsland, legger fram sin innstilling til sommeren. Utvalget ledes av økonomiprofessor Guttorm Schjelderup og har korrup-

sjonsjeger Eva Joly som et av medlemmene.

– Det er all grunn til å tro at utvalgsmedlemmene vil være skeptiske, sier Løberg om Norfunds tidligere bruk av skatteparadisfond.

Mens den norske praksisen er blitt endret, fortsetter det svenske investeringsselskapet Swedfund å plassere bistandsmidler i fond registrert i skatteparadiser. 20 prosent av selskapets investeringer går gjennom denne typen fond, skriver utviklingsmagasinet Omvärlden. Til tross for den økende kritikken mot skatteparadisene akter ikke Swedfund å legge om sin praksis.

– Vi har full kontroll over alle pengestrømmer via fondene. Pengene går direkte til bestemte prosjekter i utviklingslandene, sier selskapets styreformann Lars Gärdö. ■

2008 var rekordår for internasjonal bistand

Helt ferske tall fra OECD viser at 2008 var et rekordår for internasjonal bistand. OECDs medlemsland ga om lag 120 milliarder dollar, ca 680 milliarder kroner, i bistand til verdens utviklingsland i fjor. Det er en økning på hele 10,2 prosent fra 2007.

Ifølge pressemeldingen fra OECD er en av årets trender at den bilaterale bistanden øker. USA er verdens klart største bistandsgiver og den amerikanske bistanden var på 26 milliarder dollar, drøyt 146 milliarder kroner, i fjor. Det var en økning på 16,8 prosent fra året før. USA økte særlig bistanden til Afrika sør for Sahara, til 6,5 milliarder dollar – en økning på 38 prosent fra året før. Også den amerikanske bistanden til LDC-landene (Least Developed Countries), økte kraftig. Tyskland ga nest mest bistand, mens Storbritannia og Japan fulgte på de neste plassene. Det fremgår også fra OECDs tall at EU-landene står for til sammen 59 prosent av verdens samlede bistand, om lag 396 milliarder kroner. ■

Norsk bistand i 2008: 0,88 prosent av BNI

Norges bistand var «bare» 0,88 prosent av bruttonasjonalinntekt (BNI) i 2008. Det er en nedgang fra 0,95 året før. Det går fram av statistikken fra OECDs utviklingskomité. Gjennomsnittet blant OECDs medlemsland var 0,47 prosent, en økning fra 0,45 i 2007. Til tross for en nedgang i prosentandel, ligger Norge allikevel på en hederlig tredjeplass på lista over land som gir største andel av BNI. Sverige er best, men 0,98 prosent, mens Luxemburg kommer på andre med 0,92 prosent.

Wera Helstrøm, pressemedarbeider i UD, opplyser at den norske bistanden endte opp på 0,88 prosent av BNI fordi oljeinntektene i løpet av 2008 ble høyere enn antatt på begynnelsen av året og fordi verdiskapningen i Norge også ble høyere enn beregnet.

Den samlede norske bistanden var i fjor på 3,967 milliarder dollar i fjor, om lag 22,37 milliarder kroner. Det gir Norge en 11. plass blant de 22 OECD-landene. ■

Spår 53 millioner nye fattige

Verdensbanken anslår at 53 millioner mennesker vil bli kastet ut i fattigdom i 2009, det første året med nedgang i verdens bruttonasjonalprodukt (BNP) siden andre verdenskrig.

Verdien av den globale produksjonen av varer og tjenester antas å synke med 1,7 prosent, mens verdenshandelen kan bli redusert med 6 prosent. Både Sentral- og Øst-Europa, Sentral-Asia, Latin-Amerika og Karibia må regne med en nedgang i økonomien, ifølge nye tall fra Verdensbanken.

– I London, Washington og Paris diskuterer folk om det skal deles ut bonuser eller ikke. I deler av Afrika, Sør-Asia og Latin-Amerika dreier kampen seg om folk har mat eller ikke, sa bankens sjef Robert B. Zoellick i en tale i forkant av G-20-møtet i London 2. april.

Han oppfordret verdens ledere til å dra lærdom av krisene i Latin-Amerika på 1980-tallet og Asia på 1990-tallet.

– Er det ikke på tide å institusjonalisere støtten til de mest sårbare i krisetider, spesielt når de ikke er skyld i problemene selv, spurte verdensbanksjefen retorisk.

Zoellick har tidligere foreslått at industrilandene setter av 0,7 prosent av sine økonomiske krisepakker til et sårbarhetsfond som skal bidra til å hjelpe utviklingslandene når de rammes av nedgangen. ■

Vil gi norske krisemidler til utviklingsland

Norfund ber om 1 milliard kroner i ekstrabevilgninger over to år som skal investeres i utviklingsland for å motvirke konsekvensene av den økonomiske krisen.

Bakgrunnen er forslaget fra Verdensbankens sjef Robert B. Zoellick (bildet) om at de rike landene bør gi 0,7 prosent av sine krisepakker som støtte til fattige land.

Norfund mener det er behov for ekstraordinære tiltak for å unngå store økonomiske tilbakeslag i Afrika sør for Sahara og andre fattige regioner. Det statlige investeringsselskapet ber derfor om at Norge følger opp Zoellicks forslag.

I et brev til Utenriksdepartementet peker Norfund på at den norske krisepakken så langt er beregnet å koste 145,8 milliarder kroner. 0,7 prosent av dette er om lag 1 milliard, og investeringsselskapet foreslår at dette kan fordeles som to ekstraordinære bevilgninger på 500 millioner kroner hver, i år og i 2010. ■

Kina og Russland vil ha ny global valuta

Myndighetene i Kina og Russland samordner sine forslag om en ny global valuta som kan erstatte dollaren som verdens reservevaluta.

– Vi har lignende syn på utviklingen av den internasjonale finansarkitekturen, framholder Arkadij Dvorkovitsj, økonomisk rådgiver for Russlands president Dmitrij Medvedev.

I forkant av det G-20-møtet i London la russerne fram en rekke forslag for å reformere den økonomiske verdensordenen, ifølge nyhetsbyrået AFP. Blant annet ønsker landet en ny reservevaluta som kan vippe den amerikanske dollaren av tronen som verdens viktigste betalingsmiddel. Kina har tidligere kommet med lignende utspill.

USAs president Barack Obama har sagt at han ikke ser vitsen med å innføre en ny reservevaluta. ■

Hjelper traumatiserte Gaza-elever

Stort behov for psykososial hjelp

– Befolkningen på Gaza er svært traumatisert. Både lærere og elever har et stort behov for psykososial støtte, sier Redd Barna-rådgiver Bente Sandal Aasen som nettopp er tilbake etter flere ukers arbeid i det krigsherjede området.

NØDHJELP

■ LIV RØHNEBÆK BJERGENE
Offentlige bygninger og boligblokker med store skader. Skolegårder med murvegger preget av kulehull. Rikmannsstrøket i åsen over Gaza by i ruiner.

Redd Barnas rådgiver for utdanning i kriser, Bente Sandal-Aasen, formidler og sorterer noen av de mange inntrykkene hun har etter å ha tilbrakt seks uker i Gaza.

Her har hun vært blant lederne av gjenoppbyggingsarbeid for utdanningssektoren på Gaza.

Sandal-Aasen dro til Gaza bare noen uker etter at Israels drøyt månedslange militære offensive tok slutt for å lede det såkalte utdanningsclusteret. Her samordner 17 ulike givere sin utdanningsinnsats.

– Sammen med Unicef ledet jeg arbeidet og deltok i FNs nødhjelpskontor, OCHA, sin ledergruppe, forteller Sandal-Aasen.

Ti ganger Sri Lanka. Sandal-Aasen har lang erfaring med å lede nødhjelpsoperasjoner rettet mot utdanning, og har jobbet både i Sri Lanka og i Myanmar etter syklonen.

– Jeg har hele tiden sammenlignet konflikten i Sri Lanka med konflikten mellom israelere og palestinere. Men etter å ha vært på Gaza, mener jeg at denne konflikten er langt mer fastlåst. Dette er Sri Lanka i tiende potens, sier Sandal-Aasen.

159 skoler ble skadd. Før den israelske militære storoffensiven gikk om lag 96 prosent av barna på Gazastripen på skolen. Halvparten av skolene drives av palestinske myndigheter, den øvrige halvparten av UNRWA (United Nations Relief and Works Agency for Palestine Refugees in the Near East).

Ris og ros til norsk bidrag i Det palestinske området

EVALUERING

■ MARTA CAMILLA WRIGHT
600 millioner kroner har gitt relevante bidrag, men det har vært en svært svak koordinering med palestinske grasrotorganisasjoner og ikke-statlige institusjoner. Dette er blant konklusjonene fra et evalueringsteam som har sett på norske ikke-statlige organisasjoners bidrag i Det palestinske området.

Evalueringene har tatt for seg ni år med norsk støtte til frivillige organisasjoner. I alt har 37 norske organisasjoner arbeidet for folk i Det palestinske området. I hovedsak har organisasjonene bidratt positivt til demokratiutvikling, helse og beskyttelse, og styrking av menneskerettigheter. Humanitær hjelp og opprettholdelse av lov og orden har vært andre viktige bidrag fra de nor-

Israels militære offensiv ødela skolen til disse palestinske elevene i Rafah sør på Gaza-stripen. Undervisningen skjer nå under en teltduk.

FOTO: SCANPIX/KEVIN FRAYER

– Til sammen er det 440.000 barn som går på skole i Gaza. Under den israelske offensiven ble 159 skoler skadet. Sju av skolene ble helt jevnet med jorden, mens 29 fikk så omfattende skader at barna må gå på andre skoler, forteller Sandal-Aasen.

Unngår sanksjoner. Langt verre enn de materielle skadene på skolebygninger er imidlertid de psykiske sårene.

For et barn utsatt for krig tar det minst ett år før det igjen begynner å skrive.

Bente Sandal-Aasen, rådgiver i Redd Barna for utdanning i kriser.

ske organisasjonene. Teamet, som har bestått av internasjonale og palestinske konsulenter fra Nordic Consulting Group, mener at den norske hjelpen har møtt behov i den palestinske befolkningen og hos palestinske myndigheter.

Men noen av tiltakene, blant dem Flyktninghjelpens program, har hatt liten varig effekt og liten relevans for palestinerne, mener konsulentene. Teamet peker også på at Utenriksdepartementet bør gi støtte over lenger tid og at organisasjonene bør satse på å fylle hull i hjelpearbeidet i enkelte områder.

Åtte av de 37 organisasjonene var gjenstand for evaluering, blant dem Norsk Folkehjelp, Kirkens Nødhjelp, Norges Vel, Norcross og Norwac. ■

– Både lærere og elever er traumatiserte og trenger hjelp, sier Sandal-Aasen.

For alle bistandsgivere har det imidlertid vært komplisert å yte økonomisk støtte til lærere som underviser ved skoler som er drevet av Hamas.

– For å unngå USAs og EUs sanksjoner mot Hamas har vi laget opplæringsprogrammer for lærere ved tre private universiteter. Her melder lærerne seg på som privatpersoner, ikke som offentlig ansatte lærere. Programmet gir lærerne metodetrening og psykososial hjelp. Denne støtten vil forhåpentligvis gjøre dem i bedre stand til å undervise elever som har vært utsatt for krig, sier Sandal-Aasen.

Hun understreker hvor viktig det er at alle lærere får denne muligheten, ettersom det er lærerne som daglig møter barna.

– Utdanning er nøkkelen til framtiden. Da må lærerne få kunnskap om hvordan de kan møte barn som er blitt preget av konflikten, sier Sandal-Aasen.

På dagsorden i FN. 18. mars ble utdanning i konfliktsituasjoner diskutert i FNs generalforsamling.

– At temaet ble tatt opp i FNs generalforsamling, er veldig viktig. Mange giverland mangler fortsatt en forståelse av hvorfor utdanning er så viktig også i en humanitær krise, sier Sandal-Aasen, og peker på hvordan skolen kan bidra til å gi barna en tilnærmet normalisert hverdag.

– Utdanning i krisesituasjoner er

viktig også fordi skolen kan brukes som arena for andre positive tiltak – som helse, vaksiner og ernæring, sier hun.

Underfinansiert. Likevel sliter FN med å skaffe nok penger til utdanning i krisesituasjoner. Sandal-Aasen mener bistandsgiveres manglende forståelse for viktigheten av utdanning, sammen med behovet for å vise til raske resultater av bistandsmidlene er hovedårsakene.

– Fremdeles er det derfor langt enklere å få penger til telt og ulltepper enn til utdanning i en krisesituasjon, sier Sandal-Aasen.

I første omgang skal den humanitære innsatsen rettet mot utdanning vare fram til 1. august. Deretter vurderes behovet.

For barna i Gaza kan det ifølge Redd Barnas rådgiver ta lang tid før de er tilbake til en normal skolehverdag.

– For et barn utsatt for krig, tar det minst ett år før det igjen begynner å skrive, forteller hun. ■

FAKTA

- Israels krigføring mot Gaza startet 27. desember i fjor. Offensiven varte i 23 dager.
- I følge palestinske myndigheter ble over 1300 palestinere drept og mer enn 5400 ble skadet.
- På israelsk side ble 13 mennesker drept og 80 skadet.

Dødeligheten – «La Mortalidad» – har vært høy hos oppdrettslaksen i Chile

FOTO: MARTA CAMILLA WRIGHT

Lakseeventyret som falt i fisk

Oppdretterne valgte grådighet fremfor ansvarlighet, mener kritikere

PUERTO MONTT (b-a): Den delvis norske chilenske oppdrettsnæringen sliter med omfattende sykdomsproblemer og økonomiske tap. Tonn på tonn av syk laks er allerede slaktet. Eiernes iver etter å tjene kjenner penger må ta skylden, mener kritikere.

■ I CHILE:
MARTA CAMILLA WRIGHT/
GUNNAR SØRENSEN

CHILE For et par tiår siden var overfylte anlegg, sykdomsutbrudd og overmedisinering vanlig også ved norske oppdrettsanlegg, før miljøalarmen gikk – og oppryddingen startet. Lærdommen ble økonomisk kostbar for mange selskaper.

De norske selskapene burde visst bedre enn å gjøre de samme feilene i Chile, mener flere kilder Bistandsaktuelt har snakket med. Cermaq konsernsjef i Norge, Geir Isaksen, innrømmer at det er en klar sammenheng mellom måten oppdrett har vært drevet på i Chile, og dagens krise.

Blant kritikerne av oppdrettsnæringen finner vi det statlige chilenske miljøovervåkingsorganet Conama.

– Dette handler om dårlig forvaltning. Selskapene kan klandre seg selv. Vet man hva som har skjedd i næringens historie, burde man unngått at det samme skjer her. Det er sosialt ansvar, sier Alfredo Wendt Scheblein, marinbiolog i Conama.

Han viser også til at selskapene ifølge chilensk miljølov plikter å in-

TEMA: SAMFUNNSANSVAR

Den norske regjeringen har gitt klare signaler om at den forventer god oppførsel fra norske selskaper i utlandet, og at selskapene skal bidra til økonomisk vekst og utvikling ute i verden. Det skjedde i den nye stortingsmeldingen om bedrifters samfunnsansvar (Stortingsmelding nr. 10) som ble fremlagt tidligere i år.

Men holder det med bare *frivillighet* og *forventninger* om at norske bedrifter skal opptre etisk ansvarlig i utlandet? Det var et av spørsmålene Bistandsaktuelt stilte seg før vi besøkte datterselskapet til det norske selskapet Cermaq, der den norske stat eier 43,5 prosent av aksjene.

formere raskt om hittil ukjente konsekvenser av det man driver med.

77 Vet man hva som har skjedd i næringens historie, burde man unngått at det samme skjer her.

Alfredo Wendt Scheblein, marinbiolog i Conama.

Krisen. Ved Mainstreams anlegg i Los Lagos (Region X) i det sørlige Chile er det nå nesten stopp for produksjon av atlantisk laks. Mainstream er Cermaq's oppdrettselskap i Chile. I 2007 ble det oppdaget et utbrudd av ILA-viruset på et av anleggene til et av de andre norske firmene i Chile, Marine Harvest (der den norske mangesmillionæren John Fredriksen er største eier). Det har siden spredt seg til en rekke andre anlegg. Flere kilder mener den raske spredningen også skyldes dårlig fiskehelse.

Cermaq regner med at produksjonsvolumene for atlantisk laks vil halveres som følge av sykdomsproblemene med det nye lakseviruset. I fjerde kvartal i 2008 tapte selskapet drøyt 135 millioner kroner, sammenlignet med et overskudd på 11 millioner kroner i fjerde kvartal 2007. Selskapet spår negativt resultat i Mainstream Chile også i 2009.

– Sykdomssituasjonen for atlantisk laks i Chile i fjerde kvartal ble verre enn ventet, og har påført Mainstream Chile betydelige tap, opplyste konsernsjef Geir Isaksen i Cermaq i en pressemelding gjengitt av nettstedet E24 13. februar.

Og han lover ingen rask løsning på problemene.

– Tapene vil fortsette i første kvartal i år, og vi forventer et negativt resultat fra Mainstream Chile også i 2009.

Han mener samtidig at et nytt regelverk og bedre metoder og rutiner vil føre til en bedre sanitærsituasjon i chilensk lakseoppdrett fremover, men at det vil ta lang tid å bygge opp produksjonen igjen.

– Vi vil være forsiktige og ikke øke volumet av atlantisk laks før vi har større sikkerhet for de sanitære forholdene, sier han i meldingen.

Dårligere priser. I tillegg til sykdomsproblemene, svikter prisene.

«Prisen på chilensk atlantisk laks har vært presset fordi det ame-

rikanske markedet har blitt overstrømmet med store volumer av liten fisk fra Chile på grunn av ILA-situasjonen», heter det også i meldingen fra Cermaq.

Det er mange flere oppdrettselskaper enn Cermaq som er rammet i Chile. Tonn på tonn med fisk er død eller slaktet på grunn av sykdomsutbruddene, og de få fiskene som foredles nå er mindre. Vanligvis ligger slaktevekten på rundt fire kilo, mens nå slaktes fisk på rundt to kilo. Situasjonen gir også langsiktige konsekvenser.

– Ingen vet hvor mye som er ødelagt, hvor lenge krisen vil vare, eller hvilke tiltak som må gjøres for å få næringen opp på beina igjen, sier Alejandro Buschmann Rubio. Han er direktør ved Centro i-mar ved Universidad de Los Lagos og har i mange år forsket på havbruk og kystforvaltning.

Mainstream føler seg på sin side ikke medansvarlig for krisen.

– Vi har gjort så godt vi kunne – fulgt reguleringer og lover, sier Andrés Hoffmann, finansdirektør i Mainstream Chile.

Dårlig forvaltning. Men chilenske myndigheter har ligget etter med lover og reguleringer sammenlignet med nordmenn og skotter. Oppdretterne har i stor grad etablert seg etter eget skjønn. Ifølge økonomen Eduardo Louis Escobar blander myndighetene i landet seg lite opp i hva privat sektor gjør. Troen på den perfekte markedsliberalismen er stor i Chile.

– For økonomien i Region X er lakseoppdrett svært viktig. Jeg er

Fortsetter de neste sidene >>>

Slik ser laksen ut før den flyttes ut i sjøanleggene. FOTO: GUNNAR SØRENSEN

>>> fra foregående side

skuffet over de norske selskapene som ikke driver på en mer etisk og forsvarlig måte, sier makroøkonomen.

Det norske selskapet er et av fem selskaper som til sammen styrer 80 prosent av lakseproduksjonen i Chile. Ifølge selskapet selv er de det tredje største. Et av de andre store selskapene er også norsk, nemlig Marine Harvest, der verdens største tankreder, den Kypros-utflaggede nordmannen John Fredriksen, er storaksjonær.

Det er mange forhold oppdrettsindustrien får kritikk for fra forskere og miljøvernere. Hovedkritikken går på at kvantitet har gått foran kvalitet. Fisken har derfor måttet tåle dårlige vekstforhold.

Bruk av enorme mengder antibiotika er et annet ankepunkt. Ifølge LO opplyser det chilenske forskningsinstituttet Canelo de nos at det brukes omtrent 1000 ganger mer antibiotika i Chile enn i Norge for å produsere omtrent like mye fisk (600 tonn antibiotika for å produsere 600.000 tonn laks i Chile mot 750 kilo i Norge for å produsere

Filetering på anlegget i Quemchi.

680.000 tonn).

Kritikerne mener at den chilenske oppdrettsnæringen har satsset for mye på sykdomsbehandling og for lite på forebygging, samt at det har vært for dårlige helse rutiner. At industrien også ødelegger for andre næringer, som tradisjonelt fiske, fordi bestandene endrer seg og går ned, gjør at fiskere har mistet levebrødet sitt. Dessuten viser forskere til at oppdrettsnæringen har skylden for forurensning av havbunnen, for eksempel gjennom spredning av forrester og antibiotika.

Etterlyser bærekraft. Norsk institutt for vannforskning (Niva) har etablert et kontor i Chile og gir råd til oppdrettselskaper. Nestleder, biokjemiker Carlos Pessot, rister på hodet når vi spør om hvorfor ikke de norske selskapene har overført kunnskap fra norsk erfaring med lakseoppdrett.

- Et godt spørsmål! Vi stiller oss selv dette spørsmålet. Situasjonen nå er at man trenger å bedre forvaltningen. Bærekraftighet bør være større del av driften.

- Du mener at det har manglet?

- Ja, det stemmer. Norge har nok kommet lengre på forvaltning av akvakulturnæringen enn Chile.

- Hva har industrien gjort feil?

- Jeg mener at alle må forsøke å bruke tilgjengelig kunnskap til å vurdere bærekraftighet i produksjonsprosessen. Dersom økonomisk utbytte får for stor vekt, kan det lede til problemer slik vi har sett i Chile. Å oppnå en høyere biologisk og miljømessig sikkerhet koster faktisk penger, og det må man være villig til å betale for. For eksempel har man vært fornøyd med at smolten kommer levende frem etter transport til oppdrettsanleggene. Men problemene ser man ikke før kanskje to måneder senere. Et annet eksempel fra et senere punkt i produksjonsprosessen er antall fisk i tanker og merder. Det ser ut til at man har pri-

oritert kvantitet foran kvalitet, mener Pessot.

Han viser til at hvis man har mange fisk på liten plass vil det påvirke kvaliteten på fisken og den vil være mer utsatt for sykdommer.

- Her i Chile begynner man produksjonsprosessen med seks ganger mer egg enn i Norge. Men man står ikke igjen med flere kilo produsert fisk til slutt, men færre. Man har også hatt for liten oppmerksomhet på forebygging av sykdommer fremfor behandling med medikamenter, sier Pessot, som mener at kunnskapen man har fra produksjon i Norge er overførbar til Chile.

Fiskeforedlingsfabrikken. På foredlingsanlegget i byen Quemchi på øya Chiloé i Region X sør i Chile går maskinene ennå. Arbeiderne håndterer den rosa laksen sikkert og hurtig på de blå fileteringsbåndene.

Så å si alle innbyggerne i byen lever av inntektene fra oppdrettsnæringen. Med 700 ansatte i høysesong og 300 i lavsesong er anlegget i Quemchi hovedanlegget til Mainstream. Fabrikken er flott. Den har til og med barnehage for de minste barna til arbeidende mødre og gratis kantine. Av og til blir de ansatte invitert på fotballkamp eller konsert, og Mainstream bygger vei om det trengs, forteller finansdirektør i Mainstream, Andrés Hoffmann, som viser oss rundt.

Frykter oppsigelser. De tre representantene for fabrikkens fagforening som vi møter, sier at de er bekymret for oppsigelser og at selskapet vil tilby dem sluttpakker som ikke er i henhold til det de har krav på.

- Hvorfor er dere bekymret for dette?

- Det har skjedd før. En ansatt ble tilbudt 1,9 millioner pesos (ca 20 000 kroner) og ikke de 3 millionene han hadde krav på.

Eventyret. Oppdrettsevenyret i Chile begynte så smått på slutten av

Vet man hva som har skjedd i næringens historie, burde man unngått at det samme skjer her. Det er sosialt ansvar.

Alfredo Wendt Scheblein, marinbiolog i Conama.

1980-tallet. Mainstream Salmones y Alimentos S.A. etableres i Chile. Det norske selskapet Cermaq kjøper senere opp Mainstream. På slutten av 90-tallet begynner det å gå riktig bra økonomisk. Det fortsetter å gå bra både for Mainstream og andre selskaper. Oppdrettselskapene i Chile kjører hardt på for å øke produksjonen, skal vi tro forskere både i Norge og i Chile.

- Tidlig på 90-tallet begynte man å få frem forskning i Europa og Canada som viste at lakseoppdrett hadde en del negative sideeffekter. I Chile hadde vi imidlertid ikke noen

CERMAQ

■ Den norske stat ved Næringsdepartementet er største aksjonær i Cermaq (43,5 prosent).

■ Cermaq hadde driftsinntekter på 9,8 milliarder kroner i 2008, men regner med et negativt resultat i 2009 som følge av sykdomsutbruddene på laks i Chile.

■ Cermaqs datterselskap Mainstream er verdens nest største lakse- og ørretprodusent.

■ Mainstream er det 3. største selskapet innenfor lakseoppdrett i Chile.

■ Antall ansatte i Chile varierer med høysesong og lavsesong. I høysesong 2200-3000, lavsesong 1600-1700. Fast ansatte er omtrent 1500.

■ Har hittil sagt opp 340 i oppdrettsnæringen og må nedbetanne ytterligere fremover.

■ Styreleder er tidligere finansminister og Ap-politiker Sigbjørn Johnsen.

■ Cermaq er ikke medlem av det etiske initiativet Global Compact, men bruker Global Reporting Initiative for å følge opp sitt arbeid med bedrifters samfunnsansvar.

FOTO: MARTA CAMILLA WRIGHT

forskningsbaserte data å vise til, og oppdretterne påstod at man ikke hadde de samme problemene i Chile, sier forskningsdirektør Buschmann.

- Jeg mente at vi ikke visste om problemene fordi vi manglet forskning. På den tiden laget myndighetene reguleringer uten særlig mye fakta å støtte seg på, sier han.

I dag er Buschmann opptatt av at Chile skal ha de beste reguleringene for å regulere den menneskelige påvirkning av økosystemene i havet.

- Jeg mener ikke at man skal slutte med havbruk, men få til en best mulig bruk av naturressursene, sier han.

Buschmann mener at man kan sammenligne norske og chilenske forhold.

- Det er forskjeller, men generelt er de store temaene når det gjelder fiskeoppdretts negative påvirkning på miljøet de samme overalt, sier Buschmann.

Mange ansatte. I 1997 trådte en ny miljølov i kraft i Chile. Men anlegg som var etablert før det, ble ikke berørt av den nye lovgivningen. Bransjen tjente store penger på eksport av oppdrettsfisk, noe som bidro til at Region X i Chile hadde stor velstandsøkning og mange fikk arbeid.

Ifølge en LO-rapport fra slutten av 2007 jobbet så mange som 45 500 mennesker direkte eller indirekte i den chilenske oppdrettsnæringen. Ingen ville høre på miljøorganisasjoner som mente at det industrielle havbruket gikk ut over miljøet. Den økonomiske utviklingen hadde høyest prioritet. Lenge.

Men så kom lakselusa. - Vi begynte å se flere miljøproblemer, sjølus ble et alvorlig problem og så kom utbrudd av ILA-viruset i 2007. ILA og sjølus er svar fra miljøet på hvordan tilstanden er i sjøen, sier Buschmann.

Universitetsforskeren kaller syk-

Privat sektor har lagt vekt på kortsiktig inntjening, og offentlig sektor lot dem holde på.

Maria Soledad Vargas Parga er fylkestingsrepresentant.

En mapucheindianer-statue ser utover sjøen som tidligere var lokalbefolkningens næringsvei.

FOTO: GUNNAR SØRENSEN

Oppdrettsfarmene ligger nær land og tett ved kysten i Calbuco-området.

FOTO: MARTA CAMILLA WRIGHT

dommene miljøproblemer.

- Sykdommene ble behandlet som sykdommer, men fra mitt perspektiv var dette ikke nok. Man burde ha sett sykdommene i sammenheng med driften av anleggene og forvaltningen av miljøet.

Han mener at lakseoppdrettet i Chile har ført med seg store forandringer i livsmiljøet i havet langs kysten.

- Innholdet av fosfor, nitrogen og næringsalter i havvannet (eutrofiering) er økt oksygeninnværet er gått ned og forekomsten av mikroorganismer i vannet er tydelig endret. Dette er i ferd med å gå utover artsrikdommen i hele området. Samtidig er forekomsten av alger sterkt øket, sier han.

- **Har vokst for fort.** Den private forskningsavdelingen Ewos Innovation, som også er en del av Cermaq, jobber nå intenst med å finne måter å kontrollere sykdomssituasjonen i Chile. Forskningsstasjonen ble etablert i juni 2008. Her skal man forske på såkalt funksjonelt for og fiskehelse. Direktør Javier Gonzalez mener at næringen i Chile har vokst for fort.

- Veksten har vært ti prosent eller mer per år. Jeg mener at når en industri vokser så fort, er det vanskelig å ha kontroll på alt. Også myndighetene hadde problemer med å følge med i veksten når det gjelder regulering av næringen.

- Kunne industrien ha sett eller burde de ha sett det komme?

- Ikke egentlig. Inntil 2006 var helsesituasjonen under kontroll. Dette skjedde så fort. Når du produserer og alt går som forventet, fortsetter du på den måten. Det er en ny industri i Chile med selskaper som ikke har opplevd slike kriser og derfor ble betydningen av systematisk arbeid med fiskehelse og biosikkerhet ikke lagt nok vekt på.

- Men du sier at lignende kriser har oppstått for andre steder?

- Ja, i Norge har lakseoppdretterne erfart kriser knyttet til fiskehelse.

- Og her har man noen norske selskaper med erfaring?

- Ja, og det er et vanskelig spørsmål. Jeg er ikke den rette til å svare på det. Forholdene i Chile er andre enn i Norge og ikke direkte sammenliknbare. De chilenske selskapene har fulgt de samme produksjonsstrategiene.

Status quo. Chilenske myndigheter har ikke full oversikt over situasjonen.

- Vi har ikke det overordnede bil-

det og kan ikke vurdere situasjonen ut fra et helhetsperspektiv, sier marinbiolog Alfredo Wendt i Conama.

- Min erfaring etter å ha jobbet med dette i 30 år, er at de fleste selskapene har dårlig påvirkning på miljøet. De største ødeleggelsene finner man rundt øya Chiloé.

Wendt peker på at flere av selskapene har eiere som ikke er chilenske.

- Problemerkene vi har her har de erfart andre steder. Jeg var i Tromsø og så hvordan man drev havbruk der. Hvorfor anvender man ikke de samme reglene her? Spør han.

Wendt viser til at de norske selskapene følger chilenske regler, ikke norske.

- Men reglene her er ikke så strenge. Han mener likevel at selskapenes oppførsel er blitt bedre de siste 2-3 årene.

- Når de har et problem informerer de oss, og spør hva de skal gjøre. Vi håper det fortsetter sånn, sier Wendt.

Påvirker regional økonomi. Den regionale økonomien i Los Lagos er i stor grad basert på havbruksnæring, ikke minst fiskeoppdrett. Maria Soledad Vargas Parga er fylkestingsrepresentant for Kristeligdemokratene, et av partiene i koalisjonen til president Bachelet.

- Krisen påvirker den regionale økonomien og livskvaliteten til alle innbyggerne, sier hun.

Parga kritiserer både chilenske myndigheter og private selskaper og mener at begge har ansvar for krisen.

- Privat sektor har lagt vekt på kortsiktig inntjening, og offentlig sektor lot dem holde på.

Fylkespolitikeren mener at myndighetenes arbeid er et skritt bak privat sektor i Chile og at det er et problem med manglende koordinering mellom departementene.

- Det er opp til privat sektor å gjøre utredninger av situasjonen. Utviklingen burde ikke overlates til privat sektor, mener Parga.

Hun mener at man har sett seg blind på den økonomiske gevinsten og ventet til problemene kom før man handlet.

- Og her kommer mitt store spørsmål: en stor del av lakseindustrien tilhører den norske stat som allerede har hatt slike problemer. De kommer hit til vårt land og er ikke med på å gjøre noen forbedringer på produksjonssituasjonen her, sier Parga.

- Har de gjort situasjonen verre her?

- De har oppført seg som den chilenske industrien.

Fremtiden. Noe positivt er det allikevel. Flere nevner at oppdrettsnæringen nå har fått en skikkelig lærepenge og vil gjøre ting annerledes fremover. En av dem er Carlos Pessot i Niva Chile.

- Jeg tror at næringen vil legge større vekt på biologisk og miljømessig risiko i produksjonen i tiden framover. Leksen har vært tøff nok til at de gjør det, tror Pessot.

Flere mener at det nå er viktig at næringen som helhet går inn for endringene.

- Det hjelper ikke at én produsent gjør det, både oppdrettsnaboer og myndighetene må følge med på dette. Jeg tror også at en sterkere kontroll fra myndighetene for å avdekke problemområder er nødvendig, mener Pessot.

Men noen er skeptiske til snuoperasjonen.

- Myndighetene driver med dette arbeidet nå. Men endringene er heller ikke nå basert på forskningsarbeider og harde fakta, mener forskningsdirektør Buschmann ved Universitetet i Los Lagos.

Han mener at lakseoppdrettsindustrien derfor vil møte nye problemer de neste årene.

- Hvis man ikke kombinerer tenkningen nå med miljømessig forvaltning vil det ikke være bærekraftig, fastslår Buschmann.

Ifølge Cermaqs datterselskap Ewos Innovation kom ILA-viruset med lakseeegg fra Norge. Viruset blir aldri borte igjen når det først har kommet. Nå handler det i stedet om å finne ut hvordan man skal begrense og kontrollere det. ■

CSR OG NORSK POLITIKK

■ CSR står for Corporate Social Responsibility – eller bedrifters samfunnsansvar.

■ Den norske regjeringen lanserte nylig Stortingsmelding nr.10 «Næringslivets samfunnsansvar i en global økonomi».

■ Regjeringens politikk er fremdeles basert på frivillig oppfølging fra bedriftenes side.

■ Det er flere frivillige internasjonale retningslinjer for bedrifter: OECDs retningslinjer for multinasjonale selskaper, FNs Global Compact og ILOs konvensjoner.

Tema fortsetter neste side >>>

– Lett å være etterpåklok, sier oppdretts

Cermaq-sjefen mener reguleringene i Chile har vært for svake

Det delstatlige oppdretts-selskapet Cermaq's konsernsjef, Geir Isaksen, medgir at det er en klar sammenheng mellom måten oppdrett har vært drevet på i Chile og utbredelsen av sykdoms-problemene på fisken.

CHILE

■ MARTA CAMILLA WRIGHT

– Vi står nå overfor en variant av «allmenningens tragedie», der rask vekst og mangelfull regulering har ført til dagens situasjon, sier Isaksen.

Toppsjefen i det norske flernasjonale selskapet viser til at oppdrettsnæringen i Chile hadde sitt beste år noensinne i 2006.

– Selv om de enkelte selskapene så en urovekkende økning i fiskelus og sykdom på det tidspunktet, var fortsatt oppfatningen i Chile at modellen fungerte godt, sier Isaksen.

Han mener at det er lett å finne kritikkverdige forhold i ettertid når man allerede er midt i en krise.

«Skjer i alle land.» – Næringen og myndighetene har ikke klart å regulere godt nok i forhold til de biologiske og driftsmessige forholdene i Chile. I alle land der det drives oppdrett av laks har det vært sykdoms-problemer i perioder. Dette har drevet fram et samarbeid mellom næringen og myndighetene for å skape fornuftige reguleringer, sier Isaksen.

Dette skjer også nå i Chile, ifølge Cermaq-sjefen.

– I Chile vedtas det nå nye regler for samarbeid i fiskehelsearbeidet, som blant annet pålegger alle oppdretterne innen definerte områder å legge sine anlegg brakk samtidig i minst tre måneder hvert annet år, forteller han.

– Hva er Cermaq's oppfatning av samfunnsansvar, går det utover å følge lover og regler i et land som Chile?

– På det generelle mener jeg ja, vi har ansvar som går utover lover og regler, sier Isaksen.

Bygge opp. Nå satser selskapet på å gjøre det de ser som nødvendige endringer for å bygge opp virksomheten igjen. I mellomtiden taper det norske delvis stateide selskapet Cermaq penger, og mange mennesker i Chile mister levebrødet sitt.

Ledelsen ved Cermaq's dattersel-

Samfunnsansvar er mer enn å følge lover og regler, mener Cermaq's konsernsjef, Geir Isaksen.

FOTO: SVEIN E. FURULUND / SCANPIX

skap i Chile gir mindre klare svar enn hovedkontoret i Norge når Bistandsaktuelt besøker dem i byen Puerto Montt. På spørsmål om selskapet har produsert med for høy fisketetthet, svarer selskapets finansdirektør at det kan være mange grunner til sykdomsutbrudd og at det ikke er noen klar årsakssammenheng mellom tetthet og sykdom.

– Mange har advart mot det som har utviklet seg nå og sagt at måten industrien driver på ikke er bærekraftig?

Rask vekst og mangelfull regulering har ført til dagens situasjon.

Geir Isaksen, konsernsjef i Cermaq.

– Jo, men vi prøver å ha en god produksjon. Nå er det lett å se tilbake og si at det var ikke ansvarlig eller at det var for risikofylt. Men da var det en god måte å produsere på, sier finansdirektør Andrés Hoffmann i Mainstream.

– Forskere sier at det er dere som industri som har produsert for mye?

– Det er lett å si det når man er midt i krisen.

– Burde dere som et norsk selskap ha visst bedre?

– Mainstreams erfaring innen

lakseoppdrett begynte i Chile. Cermaq kjøpte her uten erfaring i Norge. Men det er ikke noe godt argument, erfaringen som ligger der er mer eller mindre åpen for alle. Vi er del av en industri og konkurranse som i alle næringer, vi har forsøkt å utvikle en virksomhet slik vi syntes var den beste måten å gjøre det på her. Det kan være fakta som tilsier at vi skulle ha gjort noe på en annen måte. Nå må vi ta den informasjonen og bygge opp vår virksomhet fremover, sier Hoffmann. ■

Miljøaktivister innklager Cermaq for dårlig samfunnsansvar

CHILE

■ MARTA CAMILLA WRIGHT

Norske miljøorganisasjoner klager den delvis stateide norske bedriften Cermaq inn til det norske kontaktpunktet for oppfølging av OECDs retningslinjer for flernasjonale selskaper. Bakgrunnen er selskapets virksomhet i Chile.

Forum for utvikling og miljø og Norges Naturvernforbund arbeider med en klage mot Cermaq for brudd på flere av OECDs retningslinjer. Klagen vil blant annet vise til kapittel 2, som omhandler generelle politiske retningslinjer og kapittel 1.5 som pålegger store selskaper et ekstra ansvar.

– Vi finner forholdene hos Cer-

maq særlig problematiske all den tid den norske staten er majoritets-eier i selskapet, forteller leder i Forum for utvikling og miljø, Elin Enge.

Hun viser til at stortingsmeldingen om næringslivets samfunnsansvar ble lansert tidligere i vinter.

– Ved lanseringen sa miljø- og utviklingsminister Erik Solheim at han ikke hadde tro på nasjonal regulering. Han hadde mer tro på å henge ut navngitte selskaper. Det er det vi nå gjør, sier Enge.

Miljøorganisasjonene mener å kunne dokumentere at Cermaq bryter sine egne retningslinjer som går ut på at selskapet har forpliktet seg

Solheim hadde mer tro på å henge ut navngitte selskaper. Det er det vi nå gjør.

Elin Enge, leder i Forum for utvikling og miljø.

til å skape verdier gjennom å drive bærekraftig havbruk. Hovedpunktene på klagelisten er dårlige standarder for fiskehelse og miljø, brudd på arbeidstakerrettigheter, dårlige sikkerhetsrutiner for ansatte og manglende bærekraft.

– Kritikken mot Cermaq har vært reist mange ganger de siste årene. I Chile er det mange grupper som har kritisert selskapet – fiskere, urfolk, miljøorganisasjoner, turistnæringen og fagbevegelsen. En av de klagene vi hører fra våre partnerorganisasjoner er at Cermaq er uvillig til å gå i dialog med berørte grupper, sier Enge. ■

OECD WATCH

■ Stater som har sluttet seg til OECDs retningslinjer for flernasjonale selskaper er forpliktet til å opprette nasjonale kontaktpunkter.

■ I Norge ligger det såkalte kontaktpunktet for oppfølging av retningslinjene under Utenriksdepartementet.

■ OECD er organisasjonen for økonomisk samarbeid og utvikling.

De er gravide og de er sinte på egen arbeidsgiver. Fra venstre: Gladys Maldonada, Lucia Quinchman, Carolina Soto, Tatiana Gusman og Romina Talmas.

FOTO: MARTA CAMILLA WRIGHT

Gravide arbeidere mister jobben

■ I CHILE:

MARTA CAMILLA WRIGHT/
GUNNAR SØRENSEN

CHILE

I CALBUCO (b-a): I den idylliske lille kystbyen Calbuco treffer vi fem opprørte, gravide kvinner. De er sinte over at Mainstream vil si dem opp, og hevder grunnen er at de er venter barn.

- Sist uke fikk jeg en advarsel om at dersom jeg var mer borte, kom jeg til å miste jobben. Jeg hadde da vært borte på svangerskapskontroll.

Tatiana Gusman, filetarbeider på Mainstreams foredlingsfabrikk i Calbuco er en av kvinnene som Mainstream ikke vil beholde som ansatt på fabrikk.

Alle fem har nå saker gående i rettsapparatet.

- Vi er totalt 11 kvinner som har disse problemene her på fabrikk, men bare syv er foreløpig i rettsapparatet, forklarer en av de andre damene, Gladys Maldonado.

- Jeg blir veldig urolig av dette, jeg vet ikke hva som vil skje, legger hun til.

LO-kritikk. Landsorganisasjonens fiskeritvalg besøkte Chile i 2007 for å se på forholdene for ansatte i norske selskaper i lakseindustrien. I LOs rapport fra besøket står det blant annet at kvinner er dårligere betalt enn menn, at gravide kvinner i noen bedrifter ikke er ansett som produktive, og at de blir satt til oppgaver der de tjener mindre. Det hevdes også at kvinner er blitt presset til å forkorte eller gi avkall på fødselspermisjon.

Ifølge LO utgjorde kvinner i 2007 30-40 prosent av arbeidsstyrken i laksenæringen.

Midlertidig ansatte. Alle kvinnene Bistandsaktuelt møter, er ansatt på midlertidige kontrakter, en vanlig praksis i oppdrettsnæringen fordi behovet for arbeidskraft er ulik gjennom året. Selv mener kvinnene at ansettelsesforholdet med Mainstream gir dem juridisk rett til å fortsette å jobbe i firmaet frem til ett år etter at de har født, fordi de ble gravide mens de var ansatte. Mainstream har på sin side søkt dommeren i Puerto Montt om tillatelse til å si dem opp.

- Ifølge loven har en arbeidsgiver rett til å si opp en ansatt som er på en tidsbestemt kontrakt, men man må søke tillatelse fra en domstol.

Det er det selskapet har gjort her, forklarer advokat Paulina Correa, som har lang erfaring med arbeidsrettssaker, og peker på et dokument.

Dette har arbeidstakeren bestridt i retten, og domstolen har sagt at hun skal fortsette i jobben sin og få lønn inntil det faller dom i saken.

- Dette avviker fra andre domsavgisler i lignende saker i andre bransjer. Men det er opp til enhver dommer å avgjøre, for her i Chile finnes ikke noen praksis med at tidligere dommer danner presedens, sier hun.

Uetisk? - Det er nok ikke sannsynlig at domstolen vil gi kvinnene medhold slik at de kan beholde jobbene sine. Men jeg synes man kan diskutere om det selskapet gjør er uetisk, sier advokaten.

Correa har en teori om hvorfor dommeren har gått i en annen retning i favør av arbeidstakeren i denne saken.

- Det er sannsynlig at domstolen vil gi henne litt å gå på, selv om de sannsynligvis ikke vil komme til at selskapet må opprettholde ansettelsen til kvinnen. Dette har med forholdene for de ansatte i oppdrettsnæringen å gjøre, forklarer Correa.

Selv mener kvinnene at de blir sagt opp fordi de er gravide, og at de har rett på å beholde jobben siden de ble gravide mens de var ansatte i Mainstream.

- Vi er ikke til nytte for dem lenger, derfor vil de si oss opp, sier Gladys Maldonado.

Mainstream aviser. De gravide arbeidere har også fått offentlig støtte fra ledelsen i en prosjektgruppe i det chilenske helsedepartementet som arbeider med mødrehelse. I en pressemelding fra Cermaq datterselskap Mainstream tar man sterkt avstand fra anklager om at kvinnene hindres i å gå til svangerskapskontroller. Det vises ellers til at selselssettingen i næringen varierer som følge av sesongarbeid og at disse kvinnene har vært ansatt på midlertidige kontrakter.

Ifølge selskapet feiltolker kvinnene sine rettigheter ifølge chilensk arbeidslovgivning når de sammenligner seg med fast ansatte. Mainstream imøteser nå en endelig avgjørelse i rettsapparatet. ■

KOMMENTAR

eva
bratholm

Såpe for utvikling

Kan drama med utroskap, sjalusi og skilsmisser drive utviklingsarbeid?

Jeg tenker ikke på privatlivet til bistandsarbeidere, men på formidling gjennom såpeoperaer på tv. Det er etter hvert veldig mange mennesker i utviklingsland som har tilgang til tv. I de latinamerikanske seriene er budskapene små seriøse sidesprang i en helkommersiell handling. I Afrika finnes bistandsfinansierte såper med mye pedagogisk innhold.

Det er utrolig hva det går an å snike inn i handlingen - i folkeopplysnings tjeneste: Bruk av kondom og beskyttelse mot aids, nødvendigheten av skolegang og utdanning, likestilling og ikke-aksept av vold mot kvinner.

I Brasil har *telenovelas* rullet over skjermene siden 1960-tallet, og her snakker vi virkelig om å nå massene. Over 40 millioner mennesker setter seg ned i beste sendetid på kvelden for å se på seriene fra tv-selskapet Globo. I regi av Den interamerikanske utviklingsbanken har nå forskere forsøkt å undersøke hvilken påvirkning de langvarige seriene har hatt på det virkelige liv. De har sammenholdt Globos ekspansjon og to viktige sosiale trender, fruktbarhet og skilsmisser. Svaret er klart: såpeoperaer gir færre barn og flere skilsmisser.

Det er bladet The Economist som skriver om novelaenes virkning. I 1960 fikk hver brasilianske kvinne 6,3 barn, mens snittet i 2000 var sunket til 2,3. Selvsagt er det mange faktorer bak dette fallet, urbanisering, utdanning, likestilling. Likevel mener forskerne at de små, velstående og lykkelige familiene som ble portrettert på tv, har forsterket trenden mot færre barn.

For skilsmisser er det en litt mindre tydelig effekt. Men forfatterne av rapporten antyder at bildene av kvinner som morer seg i Rio de Janeiro i stedet for å bli banket opp i hjemmet, kan ha en viss effekt på kvinners lyst til å tre ut av ekteskapet.

Mangfoldet av mulige kanaler for informasjon har alltid fascinert meg. Enten det er tekst på melkekartonger, pamfletter eller lokalradio. Hvor treffer man hvilke målgrupper, og hva får de med seg? I noen av de latinamerikanske seriene får informasjonsflyten en ekstra omdreining. Produksjonstiden for såpeseriene er kort - så kort at man rekker å flette aktuelle etterlysninger etter forsvunne barn

inn i handlingen. Informasjonen finnes trykket på melkekartonger. Skuespillerne prater litt om lille Poulo som er blitt borte og dermed når etterlysningen av ham enda lengre ut.

I den kenyanske såpeserien Makutano Junction er det også solide doser intriger og drama. Den foregår i et boligstrøk utenfor Nairobi og seerne følger hovedpersonene i deres daglige utfordringer. Serien

er kjempepopulær og samler over seks millioner seere bare i Kenya. Serien vises også i Tanzania og i Uganda. Samlet sett når den ut til rundt 14 millioner mennesker, mange av dem bosatt på landsbygda.

I motsetning til latinamerikansk såpe, er Makutano bevisst laget som kanal for å gi folk informasjon de trenger og kunnskap de har nytte av. Ofte kommer handlingen inn på emner som aids, malaria, vold mot kvinner, hygiene, utdanning og kosthold. Serien er for en stor del finansiert av den engelske bistandsorganisasjonen DFID.

På seriens webside www.makutano.org kan man lese om skikkelsenes liv og skjebne, diskutere dem og bli oppdatert på hvem som er utro og hvem som er sammen med hvem - for øyeblikket. Men siden inneholder også svar på spørsmål om aids, malaria og andre emner. Her finnes mange spennende kombinasjoner av underholdning, informasjon, drama og utvikling. Følg med! ■

bistandsaktuelt

Fagbladet Bistandsaktuelt trykkes i et opplag på 18.000 eksemplarer og har betydelige utgifter til distribusjon.

Si ifra dersom du ikke ønsker å motta bladet!

Ring: 22 24 05 72 eller send en e-post til bmc@norad.no

Evaluering og auga som ser

Av Asbjørn Eidhammer

**Kontroll-
oppgåva
tilseier
avstand,
medan læring
tilseier
nærleik.**

ASLE TOJE kommenterer i siste nummer av Bistandsaktuelt ein kronikk eg hadde i ei tidlegare utgåve om utfordringar og dilemma vi står overfor i organiseringa av ekstern evaluering av norsk bistand. Han har mange meiningar. Eg vil gjerne kommentere på det som gjeld den uavhengige evalueringa av bistanden, som eg har ansvar for.

«Vi vet alle at det er en stor bransje bistandskonsulenter som tar igjen i fartstid i bistandsindustrien det de mangler i utdanning og som leverer store mengder rapporter med behagelig duse konklusjoner».

Ein rask gjennomgang av sju evalueringsooppdrag det siste året gir 13 doktorgrader og fire profesortitlar. Om det skortar på noko i evalueringsskildringane, trur eg ikkje det skuldast manglande utdanning i evalueringsteama.

OM KONKLUSJONANE blir duse eller ikkje, avheng til ei viss grad av auga som ser. Som på dei fleste område vil ofte evalueringane peike på positive ting på den eine sida og negative på den andre, og så varierer det frå den eine rapporten til den andre kor vektta ligg.

«Når Asbjørn Eidhammar beskjefti-

ger seg med problemet av at konklusjonene er for kritiske, synes dette noe påtatt.»

Nå har ikkje eg omtala det som eit problem at konklusjonane i evalueringane er for kritiske. Det eg meiner, er at det kan vere ein viss fare med at evaluatorar som kjem frå utlandet ikkje alltid kjenner godt nok til norske forhold til å stille dei mest kritiske spørsmåla, og at eg av og til har mistenkt somme av dei for å bli blanda av norsk politikk.

Dersom den kritiske studien frå CMI som Toje viser til er «The Challenge of Assessing Aid Impact», så var den bestilt av vår avdeling og er utgitt i vår serie.

«Hvis erfaringene fra Danmark og Sverige (hvor viljen til åpenhet nok har vært større) gjelder mer allment, er det grunn til å tro at deler av Norads evalueringstradisjon er ekstern og uavhengig i navnet, men ikke i gagnet.»

EG ER USIKKER på kva Toje meiner med denne setninga. Men dersom han meiner vi på norsk side er mindre eksterne og uavhengige, skulle eg gjerne hatt litt dokumentasjon eller i det minste argument som skulle tilseie at denne påstanden er riktig, for eksempel ei samanlik-

DEBATT

ning av evalueringsskildringane våre. Mandat og anbudsprosess er opne. Slik skil vi oss verken frå Danmark eller svenske Sida. Danmarks evalueringsskildring ligg i dansk UD. Svensk Sidas evalueringsekretariat er plassert i stab i Sida, og har eit noko snevrare mandat enn vi har. Men alle tre brukar brukar eksterne konsulentar og forskarar, og vi samarbeider om ei rad evalueringsskildringar.

I Sverige vart det i tillegg for eit par år sidan oppretta eit nytt organ for evaluering av bistand utanfor bistandsforvaltninga. SADEV er ein uavhengig «styrelse» plassert i Karlstad. Ennå har ikkje SADEV komme med så mange evalueringsskildringar, men ein kan sjekke på nettet om deira rapportar skil seg ut når det gjeld kritisk tilnærming.

«Det hjelper ikke å hevde at resultatrapporten ikke er en evalueringssøvelse, all den tid den hevder å være summen av slike evalueringer.»

Hevder rapporten det? På side 88 i rapporten er metoden omtalt. Det går fram at informasjonen er henta inn frå ei rad ulike kjelder. Desse omfattar evalueringsskildringar, men også organisasjonars fram-

driftsrapportar og gjennomgangar, som jo ikkje er uavhengige. Resultatrapporten er Norads eigen rapport, og er ikkje ein del av den uavhengige evalueringa.

«Tiden kan ha kommet for å legge evalueringsskildringa i en egen revisjonsenhet, om mulig tilknyttet Riksrevisjonen.»

DET ER EIT SYNSPUNKT det går an å diskutere. For det er eit viktig spørsmål, om eit evalueringsskildring bør knytast til forvaltninga eller liggje utafor. Det finst gode argument for begge delar. Eit sentralt element i denne diskusjonen er at føremålet med evalueringa skal vere todelt, kontroll og læring på same tid. Kontrolloppgåva tilseier avstand, medan læring tilseier nærleik.

Eit poeng i denne samanhengen er at Riksrevisjonen nå også gjennomfører forvaltningsrevisjonar på bistandsområdet, som er langt vidare enn rekneskapsrevisjon. Då er det også interessant at Riksrevisjonen i den siste rapporten om norsk humanitær bistand har komme fram til konklusjonar som minner om funna frå våre eksterne evalueringar på dette området. ■

Asbjørn Eidhammer er evalueringsskildringssjef i Norad.

Forstemmende samstemt

Av Christine Smith-Simonsen og Trond Waage

NOU 2008: 14, Samstemt for utvikling, har vært ute på høring. Utvalgets mandat var å utrede hvordan norsk politikk utenom ren bistandspolitikk virker på utviklingen i fattige land, og komme med forslag til hvordan ulike felt og kontaktflater kan samstemmes for bedre å fremme økonomisk og sosial utvikling disse landene. Som Alf Morten Jerve ved CMI allerede har påpekt, er utredningen først og fremst preget av forutsigbar politisk uenighet (Bistandsaktuelt 11.12.08). Noe de imidlertid ser ut til å ha vært svært samstemt om er at det er Nord som sitter med nøkkelen til utvikling. Et giver/mottaker-forhold er naturlig asymmetrisk; det er giver som definerer både middel og mål. Nå skal vi også bli mer samstemte for å få bedre gjennomslag for vår politikk. En temmelig ensidig visjon all den tid det ikke vises til strategier for samstemming med mottaker.

TIL Å VÆRE EN UTREDNING om utvikling, reagerer de to undertegnede på hvor lite fokus det legges på utdanning. Et lands utviklingsnivå henger nøye sammen med befolkningens utdanningsnivå. Like viktig er det at den tilgjengelige utdanningen er relevant. I utredningen brukes ordet kunnskapsoverføring som et overordnet begrep for norsk innsats på utdanningsfeltet (side 16). Dette er et begrep som hører hjemme i bistandens første, optimistiske fase på 1950- og 1960-tallet, da man trodde at overføring av kapital, teknologi og kunnskap var tilstrekkelig for å få fart på utviklingen i den tredje verden. Det krevde en rekke «hvite elefanter» før man skjønnte at utviklingsprosjekter må ta utgangspunkt i lokale forhold for å være levedyktig.

Dypstrukturene i vår tenkning om oss og de andre har tydeligvis ikke fulgt helt med i denne prosessen, og utredningen preges av en underliggende holdning om at vår

kunnskap og veier til utvikling er de eneste mulige. Dette kommer tydelig til uttrykk på side 116: Utvalget erkjenner at det til en viss grad er en innebygd motsetning mellom det utviklingspolitiske målet for samarbeid (å fremme forskningskapasitet i utviklingsland) og det politiske målet for forskningssamarbeid (å fremme kvalitet og kapasitet i forskningen i Norge). Er det så utenkelig at vi kunne ha noe å lære den andre veien?

KUNNSKAP KAN IKKE uten videre overføres fra en virkelighet til en annen, som en ferdig pakke klar til bruk. Helt siden kolonitidens dager har vestlig utdanning vært et «catch 22» for folk i den tredje verden; vestlig utdanning fører til fremmedgjøring og frustrasjon, mens lokalt tilpassede varianter har for lav status. I samspill med partnere i Sør kan derimot bygge kunnskap som kan overkomme denne typen problemer. De undertegnede har begge gode erfaringer fra samarbeidspro-

sjekter om kunnskapsutvikling og utdanning i Etiopia, Kamerun og Mali. Denne typen prosjekter handler ikke om overføring, men om å gå sammen for å utvikle nye innsikter – for begge parter! Kunnskap bygges sammen.

Norge har utviklet flere ordninger (NUFU og NOMA) som gir unik mulighet for å etablere samarbeid med forskere, studenter og institusjoner i Sør. Et stort problem, som også utredningen peker på, er at den nye universitetsloven og Frida-systemet undergraver denne muligheten. Innsatsen er lite merittende, og ender dermed som dugnadsarbeid for spesielt interesserte. En holdningsendring må jobbes fram, for det sterke fokuset på internasjonalisering av universitetene skal og må inkludere også Sør. ■

Christine Smith-Simonsen er post.doc ved Institutt for historie, Universitetet i Tromsø.

Trond Waage er 1. amanuensis ved Visuelle kulturstudier, Universitetet i Tromsø.

**Kunnskap
bygges
sammen.**

HAYDOM LUTHERAN HOSPITAL – 2 JOB OPPORTUNITIES

We are a busy 400 bed hospital in Mbulu District, Manyara Region, Tanzania. See also www.haydom.no
To help us develop our national and international partnerships we have open two new positions.

PROJECT COORDINATOR & RESEARCH MANAGER

REQUIREMENTS FOR BOTH POSITIONS:

- Masters degree or equivalent
- Knowledge of ethical and legal parameters governing project management
- Leadership competence
- Computer literacy
- Management skill & experience
- Experience from international projects
- Good communication and reporting skills (verbal and written)
- Fluent (verbal and written) in Swahili and English

The project coordinator will work closely with the administration to ensure that HLH complies with project planning and reporting requirements towards all partners and collaborators. This position will also be responsible for fund raising. The post holder is expected to function as part of the hospital administration. The research manager is responsible for being a support function for all research in terms of HR allocation, ethical guidelines, quality assurance, reporting and evaluation. The post holder is expected to function as a consultant on a project basis.

Pay scales are negotiable and according to qualifications. For more information please contact the Managing Medical Director, Haydom Lutheran Hospital, via email; post@haydom.co.tz or telephone +255 272533194. Please submit an application letter and CV no later than 15th of April 2009. All applications must be by e-mail.

Nye verdensdel-planer 70x100

afrika 2009

bestilles på: www.plansjer.no

Prosjektmedarbeider – internasjonalt rusarbeid

Blå Kors ønsker å videreutvikle sitt internasjonale bistandsengasjement. Blå Kors Norge og FORUT har innledet et samarbeid knyttet til prosjektet «Alkoholpolitisk opplæring i utviklingsland». Nå søker vi en medarbeider for engasjement i ett år.

Se utlysningen på www.blakors.no

Søknadsfrist: 14.04.2009

CARE er en av verdens største hjelpeorganisasjoner. CARE jobber med nødhjelp og langsiktig bistand og er tilstede i 70 land. CARE har en stab på over 15 000 ansatte, 90 prosent av dem er nasjonal stab. CARE gir årlig bistand til omtrent 55 millioner mennesker. CARE jobber med kvinnevernet og kvinners sårbarhet i kriser og konflikt.

Rådgiver humanitær bistand

CARE Norge støtter programmer i Afrika, Asia og på Balkan i nært samarbeid med CARE International og CARE sine landkontor. Et av CAREs arbeidsområder er humanitær bistand. CARE ønsker nå å styrke likestillingsarbeidet i humanitær bistand, samt arbeidet med kvinners sårbarhet i kriser og konflikt.

Vi søker:
rådgiver for humanitær bistand.

For mer informasjon om stillingen se www.care.no. Du kan også ta kontakt med programsjef Jan Olav Baarøy på jan.baaroy@care.no eller på mobil: 916 24 313.

Søknadsbrev med CV sendes per e-post til care.norge@care.no innen 16. april. Stillingen er basert i Oslo og er et engasjement på 2 år med mulighet for forlengelse. Lønn etter avtale.

Operasjon Dagsverk (OD) søker medlemmer til ODs bistandsfaglige råd

Operasjon Dagsverk er norske elevers solidaritetskampanje. Hvert år jobber norske elever inn rundt 30 millioner kroner til utdanningsprosjekter for ungdom i Afrika, Midtøsten, Sør- og Mellom-Amerika og Asia.

I tillegg til utdanning og ungdomsdeltagelse omhandler OD-prosjektene tema som urfolks rettigheter, mikrofinans, funksjonshemmedes rettigheter, likestilling, menneskehandel og miljø.

ODs bistandsfaglige råd består av 12 medlemmer som bistår i ODs prosjektoppfølgning. Rådet møtes en gang i måneden. OD søker medlemmer som har bistandsfaglig kompetanse og erfaring innen utdanning, ungdomsdeltagelse og evalueringer. Vervet er ikke betalt.

Vi tilbyr gode faglige diskusjoner og innflytelse innen en av Norges største bistands- og solidaritetsorganisasjoner.

Les mer på www.od.no og www.od.no/prosjekter

Dersom du er interessert send CV og en kort søknad til ingrid@od.no innen 20. april 2009.

For mer informasjon kontakt gjerne Ingrid Iversen på e-post eller tlf 22 99 37 10, eller Kristin Rannem på tlf 97 54 73 64.

HVEM HVA HVOR I ALL VERDEN?

- Hvem er dette?
  - Hvilket år overtok Robert Mugabe som statsoverhode i Zimbabwe?
  - Hvilken Arsenalspiller ble kåret til Afrikas beste fotballspiller i 2008?
  - Tusenårsmaal nr.1 er alle tusenårsmaals «mor». Hvordan er det formulert?
  - Dette målet har ingen bestemt tidsfrist, men delmålet skal søkes oppnådd innen 2015. Hvordan lyder det?
  - Betyr Dar es Salaam «Fredens himmel», «Fredens havn» eller «Ønske om fred»?
  - I hvilket år var norsk statlig bistand for første gang på mer enn 1 % av BNP?
  - Mellom hvilke land er elven Limpopo grenseelv?
  - Limpopo er den nest lengste elven i Afrika som renner i østlig retning. Hvilken er den lengste?
  - Limpopo-elven renner ut ved Xai-Xai. I hvilket land ligger denne byen?
  - Hvem er svensk utviklingsminister?
  - Hvilket parti tilhører hun
  - Hvor har ISDB, Islamic Development Bank sitt hovedsete?
  - Bor over halvparten av jordas befolkning i byer?
  - Hvor mye var bistanden fra OECD-landene totalt på i 2008?
  - Hvilket land i Sentral-Asia er dobbelt så stort som Tyskland, Frankrike og Italia til sammen?
  - Hva heter statsministeren i Bangladesh?
  - Hva er navnet på Kinas nest største elv, en elv med mye industri langs sine bredder?
  - Norsk Folkehjelp har nettopp ansatt en ny informasjonssjef som har bakgrunn både fra Norad og UD. Hva heter han?
  - Hvor mange medlemsorganisasjoner er det i Bistandsnemnda?
- Svarene finner du nederst på siden.
Spørrespalten er laget av Inge Tveite

TRE EKSPERTNØTTER:

- Hvor mange medlemsland har Islamic Development Bank?
- I 1983 ble Reidun Brusletten fra KrF den første norske bistandsminister. Hva het hennes statssekretær?
- Den nye lederen på Madagaskar, Andry Rajoelina, er i henhold til landets lover for ung til å kunne utnevnes som statsoverhode. Hvor gammel er han, og hva er aldersgrensen ifølge landets lover?

SVAR:

Alt rett: Les spørsmålene før svarene – ikke omvendt!
15-19: Verden trenger deg.
10-14: Du kan se framtiden lyst i møte.
5-9: Ikke så verst.
1-4: Din interesse for globale spørsmål er kanskje av ny dato?
0: Utenriksdepartementets aspirantkurs er kanskje ikke det du burde søke på i år?

15. 120 milliarder dollar
16. Kasakhstan
17. Sheik Hasina
18. Perleelva (Zhu Jiang)
19. Tor-Henrik Andersen
20. 18
1. Andry Rajoelina, nylig innsatt leder på Madagaskar
2. 1989
3. Emmanuel Adebayor fra Togo
4. Uttrykket ekstrem fattigdom.
5. Halvparten av menneskene som lever i ekstrem fattigdom, og halvparten av dem lider av kronisk sult.
6. «Fredens havn» (Haven of Peace)
7. 1982.
8. Først mellom Sør-Afrika og Botswana, deretter mellom Sør-Afrika og Zimbabwe
9. Zambesi
10. Mosambik
11. Gunilla Carlsson
12. Moderaterna
13. Jeddah i Saudi-Arabia
14. Ja

SVAR PÅ EKSPERTNØTTER:

1. 56
2. Odd Jostein Sæter
3. Han er 34, aldersgrensen er ifølge loven 40 år.

Et skritt tilbake for gassiske barn

Av Ragnhild Meisfjord

MADAGASKAR

Den nye og selverklærte presidenten Andry Rajoelina på Madagaskar har allerede få dager etter statskuppet satt andre – og dårligere – standarder for det gassiske utdanningssystemet. Den pågående utdanningsreformen – det gassiske «kunnskapsløftet» – ble forkastet av det nye regimet. Fra nå av er det gassisk utdanningspolitikk at gassiske barn skal undervises på fransk, og ikke på deres eget morsmål; gassisk.

Med Frankrike som tidligere koloniherre har fransk språk og kultur satt sitt preg på Madagaskar. Selv etter at kolonitiden i 1960 var over, var fransk fortsatt undervisningsspråk. I 1972 startet et ca 20 år langt eksperiment hvor man gikk bort fra fransk som undervisningsspråk, og innførte gassisk i stedet. Denne reformen var verken planlagt eller forankret blant folk. Det fantes ikke tilstrekkelig med relevante skolebøker og læreplanen tok ikke høyde for «gassifisering» av utdanningen.

Reformen mislyktes, og det refereres i dag til denne perioden som «den tapte generasjon». Derfor kan man kanskje forstå at Madagaskar gikk tilbake til fransk i 1990. Heller ikke dette var skikkelig planlagt. Det ble tatt for gitt at fransk uansett var et bedre alternativ enn gassisk. Franske læreplaner og lærebøker ble benyttet i et land langt borte fra de parisiske boulevarder og sofistikerte utdanningsystemer.

Øya i det indiske hav har lange og sammensatte relasjoner til Frankrike. Fransk var kolonispråk på Madagaskar. Fransk anvendes på politisk nivå, i dialog med internasjonale samarbeidspartnere, og som skriftspråk i embetsverket. Man kan godt si at fransk er elitens språk og dermed maktens språk. Den som behersker fransk kan komme seg opp og frem her i livet. Folk er av den overbevisning at mange

KRONIKK

Kronikker i Bistandsaktuelt kan sendes tgh@norad.no. Teksten bør ikke overstige 8500 tegn inkl. mellomrom. Legg ved bilde av artikkelforfatter. På grunn av stor pågang kan ikke alle kronikker regne med å komme på trykk.

muligheter åpner seg både på Madagaskar og internasjonalt (les: Frankrike) for den som har grep på fransken. Realiteten er at 98 % av befolkningen ikke behersker fransk.

Madagaskar er i utgangspunktet i en svært heldig lingvistisk situasjon. Til tross for at øya er dobbelt så stor som Norge i areal og er vel så gründer og vanskelig fremkommelig som lille Norge, snakker folket ett språk. Det er naturligvis dialektforskjeller, men ikke større enn at de kan sammenlignes med dialektforskjeller innen det norske språk.

Norske og internasjonale forskere og fagmiljøer har samarbeidet med det gassiske utdanningsdepartementet omkring temaet undervisningsspråk siden 2005. I denne perioden har en rekke studier og erfaringer fra andre land, som for eksempel Mali, generert kunnskap knyttet til betydningen av undervisning på morsmål. Særlig gjelder dette i de første skoleårene. Norge har støttet dette arbeidet finansielt og faglig. Andre samarbeidspartnere som Verdensbanken og FNs barnefond (UNICEF) har også konstruktivt drevet frem det som på Madagaskar ble en forsknings- og erfaringsbasert undervisningsspråkpolitikk og som er nedfelt i landets vedtatte utdanningsreform.

Marc Ravalomanana som var president inntil 17. mars var en vesentlig støttespiller i dette. Flere bilaterale og multilaterale partnere har støttet opp om den gassiske utdanningsreformen. Den nye presidenten ser derimot ut til å ha en annen agenda når det gjelder fremtiden for det gassiske skolesystemet.

I Norge er det en selvfølgelighet; at barn lærer best på et språk de forstår.

Gjennom hans beslutning kan vi si for sikkert at svært mange gassiske barn ikke vil lære pensum eller forstå hva som skjer i klasserommet.

Er dette en hestehandel hvor Rajoelina gjør det som Frankrike har vært en iherdig forkjemper for på Madagaskar i en årrekke, nemlig fremme av det franske språk og fransk kultur, for blant annet å vinne landets elite på sin side?

Det sittende og illegitime styret på Madagaskar virker skjørt. Vi kan bare håpe at Rajoelina og hans med sammensvorne avholder valg som planlagt innen to år, men helst før. Rajoelina har et særdeles tungt ansvar for gassiske barn på sine skuldre. En kan spørre seg om han forstår konsekvensene av at omkring 50 % av gasserne er under 15 år og de fleste derfor i skolepliktig alder?

Disse unge menneskene er Madagaskars fremtid. At de lærer noe på skolen, er uhyre viktig for hvorvidt de faktisk blir i skolen og ikke dropper ut. De menneskelige ressurser på Madagaskar blir med andre ord ikke investert i for best mulig å bidra til Madagaskars muligheter for stabilitet og økonomisk vekst. For landets fremtid er det avgjørende at kommende generasjoner kan tilegne seg kunnskap på et dyper nivå enn repetisjonslæring, som ofte er det beste resultatet en kan håpe på når man ikke forstår. Gasserne selv omtaler i blant egne fransk-kunnskaper som papegøye-fransk, betimelig nok.

De siste årene har Madagaskar i økende grad orientert seg mot nye støttespillere. I den sammenheng har det vært utvekslinger på politisk nivå mellom blant annet norske og gassiske statsråder. Kjernen i dialogen har vært utvikling av et utdanningssystem tilpasset den gassiske virkelighet.

Statsrådene Erik Solheim og Bård Vegar Solhjell sitt besøk på Madagaskar i 2008 synliggjorde den norske støtten i et bistands- og utdanningsfaglig perspektiv.

Madagaskars nye leder **Andry Rajoelina**.

I 2007 organiserte Norad en studietur for en delegasjon fra det gassiske utdanningsdepartementet til Norge. På agendaen var blant annet en rekke møter med norske fagmiljøer som Utdanningsdirektoratet i Oslo og Lesesenteret i Stavanger. Det gjorde et sterkt inntrykk da daværende utdanningsminister med styrke i stemmen forklarte de norske tilhørerne hva den språklige overmakten på Madagaskar innebar. Gassere kjenner seg ofte maktesløse i møtet med det franske språk, som med en slik eleganse brukes av franskmenn, men som så sterkt også knyttes til makt. Den daværende utdanningsministeren ba franske rådgivere innplassert i hans departement finne seg annet å gjøre. En klok beslutning i denne sammenheng.

Gasserne trenger frigjøring fra det franske språk. De trenger å erfare at morsmålet holder. De trenger å erfare at når språket anvendes, heves dets status. De trenger å komme seg ut av den språklige undertrykkningen med de følger den har. Mangt kan sies om Marc Ravalomananas styresett som nettopp gikk på en gigantisk smell med de dramatiske konsekvenser vi kjenner til. Men Ravalomanana åpnet Madagaskar for internasjonalt samarbeid gjennom både handel og bistand. I denne sammenheng har engelsk i økende grad blitt tatt i bruk. Dette har nok i enkelte miljøer blitt oppfattet som en avstandtagen fra Frankrike.

I Norge tar vi det som en selvfølge at barn lærer best på et språk de forstår. I dette perspektivet kan den nye gassiske undervisningsspråkpolitikken kun ses på som et stort tilbakeskritt for barns rettigheter til kvalitet i utdanningen og er derfor en fallitterklæring. Paradokset er – uavhengig av regimer på Madagaskar og språkpolitikken der – at gassiske lærere heller ikke i dag selv forstår fransk i nevneverdig grad. Dette har naturligvis konsekvenser for elevers læringsutbytte. Lærerne bruker uansett i svært stor grad gassisk og ikke fransk i undervisningen. Problemene virkeliggjør seg derfor først og fremst ved eksamen når oppgaveteksten er fransk og elevene forventes å svare på fransk. Eksamenresultater blir deretter.

Mange av oss som har arbeidet med støtte til den forrige regjeringens utdanningsreform, opplever den nye utdanningspolitikken som et stort tilbakeslag. Både den menneskelige og økonomiske bistandsinvesteringen Norge har lagt i dette kan synes å være forgeves. Det er dårlige nyheter. Det som derimot er verre er den personlige kostnaden for de millioner av gassiske barn det her dreier seg om. I tiden fremover blir det viktig å identifisere et rom for hvordan man kan formidle kunnskap om forskningen som ligger til grunn for undervisningsspråkreformen. Det er viktig å arbeide strategisk for at gassiske barn i fremtiden legitimt kan anvende morsmålet i og utenfor klasserommet. ■

Ragnhild Meisfjord er seniorrådgiver, ved Norads utdannings- og forskningsavdeling.

Undervisning i gassisk ved døveskole på Madagaskar. Den nye lederen på Madagaskar, Andry Rajoelina, har bestemt at gassiske barn skal undervises på fransk og ikke på morsmålet sitt. Et skritt i feil retning mener artikkelforfatteren.

FOTO: LIV BJERGENE

Ytringsfrihetens bakside

Av Christine Agalomba

INTERNETT

Ytringsfrihet er ikke bare av det gode. Øst-Afrika har i mange år hatt aviser som presenterer sex og sladder i en usmakelig blanding. Nå er internett i ferd med å ta over dette markedet. Og grensene for publisering flyttes også til nye lavmål.

Både Kenya, Tanzania og Uganda har tabloidaviser som i utgangspunktet kanskje hadde planer om å gi leserne avslørende saker om maktpersoners hemmeligheter, men som nå har en helt annen agenda. Et eksempel er «Red Pepper», som utgis i Kampala, Uganda. Avisa selges over hele Øst-Afrika og saker om sex tiltrekker leserne. Særlig der kjente personer henges ut, med eller uten grunn, for utroskap eller seksuelle perversiteter.

Ytringsfrihet er bra og viktig, men friheten har også en bakside. Det er kostbart og krevende å drive gravende journalistikk i saker som dreier seg om korrupsjon, økonomiske misligheter og maktmisbruk. En mye lettere måte å tjene penger på er å lage saker om sex. Gjerne med bilder av nakne og halv nakne jenter. Når «avsløringene» publiseres på internett kan også utgiverne gjemme seg fullstendig bort og trenger ikke stå til ansvar for noe som helst.

Det mest beryktede, og svært populære, nettstedet for sex og avsløringer i Øst-Afrika nå er Zeutamu. Trolig redigeres og styres nettstedet fra Tanzania, siden det meste av innholdet kommer fra dette landet og det såkalte redaksjonelle innholdet skrives på prikkfritt swahili.

En tanzaniansk forretningsmann, som ble hengt ut å ha sam-

Nettstedet Zeutamu legger ut bilder for hele verden. Jo mer kompromitterende, jo bedre. Men til forferdelse for de som avfotograferes.

SETT FRA SØR

Christine Agalomba er journalist i The East African i Nairobi.

kvem med mange prostituerte, utlovet for en tid siden ut en belønning på 20 millioner tanzanianske shilling (ca 100.000 norske kroner) til den som kunne avsløre utgiverne av

Jeg hadde et godt liv, nå er alt ødelagt.

Halima (19) høyskolestudent.

Zeutamu. Ingen har kommet i nærheten, selv om ryktene er mange. Det er ikke en gang sikkert at utgiverne holder til i Tanzania, og serveren som betjener nettstedet flyttes mellom ulike land.

Innholdet på Zeutamus sider inneholder beskyldninger om utroskap mot rike forretningsmenn og politikere i Tanzania. Ofte er det bilder som avslører forholdet. Slike avsløringer er selvsagt uheldige for familielivet til den avslørte, men kanskje ikke mer enn mange østafrikanere kan tolerere. Det er nå engang slik at menn med makt i Afrika også har lett tilgang på kvinner og mange holder seg med et «nyumba ndogo - lite hjem» eller to, der elskerinnen bor og der barn som er resultat av de utenomekteskapelige forholdene vokser opp. Men det er mer enn bare sidesprang som brettes ut på Zeutamu, her er også beskyldninger om seksuell omgang med mindreårige og homofili. Homofile forhold er, i motsetning til i vestlige land, utsatt for enorme fordømmer i Afrika og ses på av de fleste som en stor skam.

Zeutamu har en slags redaksjonell styring, men alle oppfordres til å laste opp tekst og særlig bilder til siden. Terskelen for publisering er veldig lav og sannhetsgehalten i sakene sjekkes trolig aldri. Sakene som legges ut er også merket med ikoner som sikrer smertefri viderepublisering på Facebook, Twitter og andre store nettsamfunn. Det vil si at alle kan laste opp bilder og tekster på siden, og det meste ser ut til å bli publisert.

- Hele livet mitt er ødelagt, sier Halima (19) fra Dar es Salaam.

Hun vil ikke stå fram med annet et fornavnet sitt og noe bilde på trykk kommer ikke på tale. Hun hø-

rer til blant de mange unge jenter i Tanzania som har fått bilder publisert på Zeutamu, bilder som aldri var ment for offentligheten.

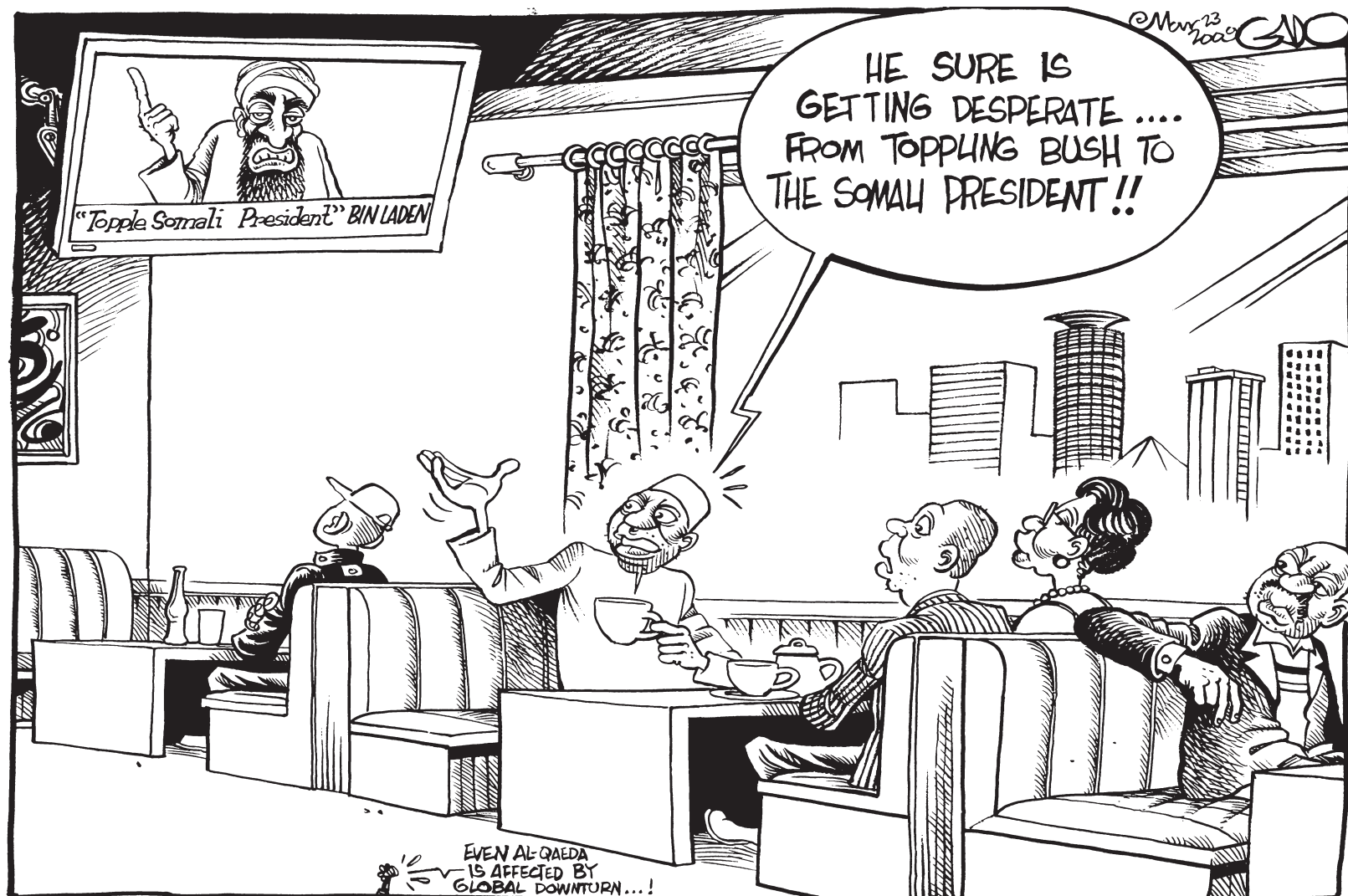
- Jeg hadde en kjæreste som fotograferte meg naken med et mobilkamera. Da jeg gjorde det slutt var han sjalu og ville hevne seg. Han sendte nakenbildene til Zeutamu, der de ble publisert med mitt fulle navn og adresse. Det er forferdelig. Jeg har ingen mulighet til å få fjernet bildene, ingen svarer når jeg kontakter e-postadressen til Zeutamu. Noe telefonnummer er ikke oppgitt og jeg vet ikke hvem som er ansvarlige for siden. Det vet ingen, sier Halima.

Hun var tidligere en glad og livlig jente med store ambisjoner. Hun ville bli diplomat og representere landet sitt i den store verden. Nå ser hun mørk på framtida.

- Jeg hadde et godt liv, nå er alt ødelagt. Alle vennene mine tar avstand fra meg, lærerne på høyskolen der jeg er elev kommer med nedsettende bemerkninger og min far har ringt og skreket til meg at jeg er en skam for hele familien. Jeg må flytte fra byen og bo hos en tante i en landsby langt unna for å komme unna dette, forteller en gråtkvalt Halima. Hun tror nok folk kan komme til å glemme saken, men først etter lang, lang tid. Bildene av henne ligger fortsatt ute på Zeutamus hjemmeside. Hun kommer med denne advarselen til andre afrikanske ungjenter.

- La deg aldri fotografere naken og pass også på hva folk med mobiltelefoner holder på med i garderober og omkleddingsrom. ■

GADOS VERDEN

Tanzanierenen Godfrey Mwampembwa, bedre kjent som «Gado», er en av Afrikas mest profilerte karikaturtegnere. Han tegner blant annet for den uavhengige kenyanske avisen Daily Nation.

Kynisk og naivt om bistanden

Av Arne Tostensen

LITTERATUR

Denne boken – skrevet av en zambisk kvinne med bakgrunn fra Goldman Sachs og som konsulent for Verdensbanken – er en merkelig blanding av kynisme og naivitet. Som tittelen antyder, er den et frontalangrep på bistandsindustrien som hun med bred pensel hevder er ødeleggende for Afrika. Men boken foregir også å gi en oppskrift på hvordan Afrika kan komme seg ut av uføret.

Etter er kort fremstilling av bistandens historie, går Moyo gjennom en katalog av kritikk mot bistanden. Hennes overgripende påstand er at det er vanskelig å se at noe økonomisk vekst kan tilskrives bistanden direkte. Om noe, sier hun, tyder bevisene de siste femti år på det motsatte. Hun gjør Rwandas president Kagames ord til sine egne: «Mens mer enn 300 bistandsmilliarder (amerikanske dollar red. an.) er blitt brukt på vårt kontinent siden 1970, er det lite å vise til av økonomisk vekst eller menneskelig utvikling.» Litt underlig, forresten, at hun flere ganger bruker Kagame som sannhetsvitne all den stund Rwanda et annet sted i boken karakterise-

BOKANMELDelse

Dambisa Moyo:

Dead Aid: Why Aid is Not Working and How There is Another Way for Africa
London: Allen Lane, 2009

res som et fullstendig autokratisk regime. Hun har ikke særlig sans for demokrati som positiv faktor for økonomisk vekst. Om forholdet mellom demokrati og utvikling hevder hun: «enhver forbedring i Afrikas økonomiske profil er i hovedsak oppnådd til tross for (nominelt) demokrati, ikke på grunn av det.» Fotnoten til denne påstanden er imidlertid langt mindre bastant.

Moyo har utvilsomt er rekke gode bistandskritiske poenger, selv om de fleste er gammelt nytt. Problemet er at hun trekker dem ut til sin ytterlighet. Det er forunderlig at en akademiker som skulle ha kjennskap til metode, kan få seg til å gi bistanden så mye av skylden for Afrikas elendighet. Lemfeldig omgang med årsaksforhold, og uten nevneverdig sans for andre årsaker enn bistand, kobles dessuten med en polemisk og til dels tabloid stil. Det er

synd fordi det undergraver hennes troverdighet som seriøs debattant.

Mens Moyos beskrivelse av bistandens herjinger er preget av kynisme, er hennes løsningsforslag naive. Hun stiller opp en modell av en fiktivt afrikansk stat – 'Republic of Dongo' – med typiske samfunns-trekk, og mener Dongo kan komme seg ut av underutviklingen uten bistand.

Med sin bakgrunn i finansverden legger Moyo vekt på finansiering til fortrenghet for andre ingredienser. På makroplanet sverger hun til obligasjoner som alternativ til bistand. Det er derfor om å gjøre for Dongo-republikken å skaffe seg en kredittvurdering bedre enn trippel C for at utenlandske skal ha tillit til at deres investeringer vil gi trygg avkastning. Det er ikke gjort i en håndvending. Har Moyo glemt at de aller fleste afrikanske land er såkalte HIPC-land, altså land som ikke har klart å betjene sin gjeld siden 1980-tallet og derfor har fått særordninger om gjeldslette?

Moyo fremhever Kina som Afrikas venn, riktignok ikke helt uten forbehold. Men hun undervurderer kinesernes egeninteresser (tilgang til olje og mineraler) og handelens

sammensetning (olje og mineraler i bytte for billige masseforbruksvarer). Dette er en struktur som smaker av klassisk imperialisme.

På mikroplanet har Moyo kullsviertro på mikrokreditter og private overføringer fra slektninger i utlandet. Det har mye for seg, men er heller ikke uten problemer. Imidlertid er det politiske forhold som vil være avgjørende. Godt styresett trumfer alt, sier Moyo. Det har hun langt på vei rett i. Desto underligere er det at hun sier forslaget hennes er meget lett å gjennomføre. Det som trengs og det som mangler, er politisk vilje. Men hvordan man kan fremskaffe politisk vilje i gjennomkorrupte regimer, sier Moyo lite om.

Dette er en av mange bøker om bistanden begredelighet de siste årene. Det er ikke en viktig bok jeg vil anbefale bistandsinteresserte å bruke tid på å lese, selv om den er lettlest. I likhet med Robert Calderisis *The Trouble with Africa: Why Foreign Aid Isn't Working*, er Moyos bok altfor preget av anekdoter og synsing til å være et vesentlig bidrag til debatten. ■

Arne Tostensen er seniorforsker ved Chr. Michelsens Institutt.

Nyliberal økonom på vidvanke

Av Morten Bøås

LITTERATUR

En ny bok fra Paul Colliers penn er det all grunn til å lese med stor interesse, uansett om man tidligere har vært uenig i hans konklusjoner. Det skal ikke stikkes under en stol at undertegnede hører til den sistnevnte gruppen. I denne boken er det imidlertid en litt mer undrende Collier som i blant trer frem. Han innser at gjennomføring av flerpartivalg i en rekke av verdens fattigste stater ikke har gitt de resultater man håpet på.

Årsaken til at vi møter en mer undrende Collier er at han beveger seg inn i det som for ham er ukjent terreng. Han anerkjenner betydningen av nasjonal identitet eller snarere mangelen på sådanne som en mulig forklaringsfaktor. Collier prøver å forklare hvorfor innføring av flerpartivalg i Afrika ikke har gitt de resultatene som han hadde forventet. Konklusjonen hans er at valg ikke automatisk betyr at demokrati slik vi kjenner det fra vesten umiddelbart blir innført og begynner å virke. Her er det bare å ønske velkommen etter.

Colliers mener at problemene i disse statene ikke kan løses ved å ta tiden til hjelp. Slik han ser det, er de låst inn i voldelige prosesser som ikke vil løses av seg selv. Colliers poeng er å skille mellom ulike typer av politisk vold. Opprør og opprørsgrupper ser han som kun destruktive krefter, mens militære kupp derimot kan brukes til å skape reell politisk endring.

Hvordan skal så det internasjonale samfunn bruke muligheten for militært kupp til noe godt? Colliers svar er veldig enkelt at det internasjonale samfunn skal inngå en type sosial sikkerhetskontrakt med regimer som styrer 'bottom million'-land. Hvis regimet oppfører seg bra og bereder grunnen for frie og rettferdige valg så skal det beskyttes. De som ikke går inn på en slik kontrakt eller bryter den mister automatisk

BOKANMELDelse

Paul Colliers:

Wars, Guns & Votes: Democracy in Dangerous Places,
The Bodley Head: London, 2009

denne retten til beskyttelse. Dermed er det fritt frem for kupp, og etter det vil de nye makthavere bli tilbudt en tilsvarende kontrakt, og så videre.

Det er på tide med en nyansert debatt om hvordan vi forholder oss til utvikling av styresett i Afrika, og en rekke andre steder. Det er positivt at Collier reiser spørsmål om ethvert kupp skal møtes med fordømmelse. Dette er imidlertid én ting, noe annet er hvordan de sikkerhetskontrakter som Collier lanserer skal hamres ut av et internasjonalt samfunn med meget ulike interesser i verdens fattigste land. Hvordan skal vi unngå at de baseres på en 'krig mot terror'-tankegang eller ressursimperialisme. Spørsmålene Collier stiller i bokens første deler er gode, selv om en rekke andre forskere har stilt dem tidligere. Svarene han kommer med derimot vitner aller mest om en nyliberal økonom på vidvanke. Hadde undertegnede trodd at dette kunne bli tatt på alvor så ville jeg advart mot det, men Colliers oppskrift er rett og slett for naiv til det.

Det bør imidlertid sies til Colliers forsvar at denne boken nok er ment som et debattinnlegg enn en fagbok. Han legger imidlertid stor vekt på å forklare leserne at bakgrunnen for hans tanker er den absolutte forskningsfronten, selve grensen for hva som er mulig, og da hadde det også vært rimelig å skue noe utover det han og hans relativt begrensede krets holder på meg. Referanselisten i boken er talende i så måte. Den refererer kun til hans egne arbeider, arbeider han er medforfatter på, og til noe få utvalgte forskere innenfor hans krets av rett-

troende. Hvis Colliers oppskrift hadde blitt tatt til følge, kunne den ført til store internasjonale konflikter da ulike uføylige ledere ville spilt sine kort i lys av andre og større konfliktilinjer slik som for eksempel Omar Bashir gjør det. En internasjonal intervensjon mot Khartoum for å styrte Bashir ville neppe ført til

mer fredelig verden eller forbedret levekår i Sudan. ■

Morten Bøås er seniorforsker ved Fafo – Institutt for anvendte internasjonale studier.

Anmeldelsen er forkortet. Les hele på www.bistandsaktuelt.no.

Norad søker medarbeidere

Norad, direktoratet for utviklingssamarbeid, er Norges kompetansesenter for internasjonalt utviklingssamarbeid i den globale kampen mot fattigdom. Direktoratet er rådgivende organ for Utenriksdepartementet og ambassadene.

Førstekonsulent/rådgiver

(2 stillinger)
Avdeling for sivilt samfunn
Søknadsfrist 15. april 2009.

Seniorrådgivere/rådgivere

i Juridisk fagteam (1-2 stillinger)
Avdeling for metode og resultatoppfølging
Søknadsfrist 19. april 2009.

Rådgiver/seniorrådgiver

Olje for Utvikling
Energjavningsavdelingen
Søknadsfrist 19. april 2009.

Rådgiver/seniorrådgiver

Energi (2 stillinger)
Energjavningsavdelingen
Søknadsfrist 19. april 2009.

For ytterligere opplysninger om stillingenes innhold, se fullstendig kunngjøringstekst på våre hjemmesider www.norad.no

VISSTE DU AT...
Storbritannias bistand økte med hele 24 prosent i fjor, til over 64 milliarder kroner?

Kilde: OECD-DAC

«Pass deg for franskmenn som kranbler, de vil slå seg sammen for å slåss mot deg.»

Ordtak fra Malagasy-folket (Madagaskar)

Fra øl til vind

Norskstøttet gründer satser på vindkraft i Tanzania

Energiforsyningen er et stort problem i det vidstrakte Tanzania. Det nasjonale strømmettet når stort sett bare fram til byer og større lokalsamfunn. I resten av landet brummer bråkete dieseldrevne generatorer døgnet rundt. Det fikk Alex Lema ved Sino Tan Renewables til å begynne å eksperimentere med vindkraft.

ENERGI

■ DAVID DAHMÉN

Da jeg treffer Alex Lema på hans kontor i sentrum av Dar es Salaam står det ikke Sino Tan Renewables navn på døren, som jeg hadde ventet. I stedet står det «Astra Insurance Brokers Ltd».

– Forsikringselskapet er en annen del av min virksomhet, sier Lema med et smil. For denne mannen har mange jern i ilden. Før Lema lanserte tanken om et kommersielt vindkraftverk, drev gründeren et framgangsrikt bryggeri i nærheten av Kilimanjaro.

– Jeg hadde store problemer med å få nok strøm til bryggeriet. Det var umulig å vite når det var strøm i ledningene fra provinshovedstaden Arusha. Samtidig slo det meg at de kraftige vindene rundt fjellet burde kunne utnyttes bedre, minnes Lema.

Det var etter å ha lest om den vellykkede satsingen på vindkraftverk i Norden, der man tilpasset vindkraftverkene til svært skiftende lokale forhold, at Lema fikk ideen til å prøve ut vindkraft i Tanzania.

Ga seg ikke. Med store forhåpninger rekvirerte han en spesiell vindmåler fra Danmark.

Men resultatet ble en skuffelse.

– Da vi først gjorde tester viste det seg å handle om såkalte katabatiske vinder, det vil si vinder som blåser ned langs fjellsiden og derfor ikke egner seg for et vindkraftverk, forklarer Lema.

Men han ga ikke opp. Etter å ha besøkt en nordisk workshop om vindkraftverk, begynte han sammen med sønnen sin å utforske andre deler av Tanzania.

– Vi forsto at vind også i Tanzania er en kraftkilde med stort potensial og som dessuten er miljøvennlig. Til slutt falt valget på Makambako i Iringadistriktet i sentrale Tanzania. I dette terrenget finnes høyde- og vinddrag som egner seg for en vindkraftpark. Det tanzanianske kraftnettet går like i nærheten av anlegget, sier han.

Her satser nå Sino Tan Renewables i samarbeid med Norsk Vind Energi AS på et anlegg som skal levere 50 megawatt strøm årlig. Det

Gründer Alex Lema vil med hjelp fra det norske firmaet Norsk Vind Energi AS satse på vindkraft i Tanzania.

FOTO: DAVID DAHMÉN

Slik håper Alex Lema det vil se ut i Makambako i Tanzania når vindmøllene kommer på plass. FOTOMONTASJE

norske vindkraftselskapet eier 50 prosent av prosjektet.

Gode muligheter. Tanken er at satsingen skal finansieres innen rammen av Kyoto-avtalens Grønne utviklingsmekanisme, CDM, som skal bidra til investeringer i miljøvennlig teknologi i tredje verden og dermed redusere utslippene av klimagasser i utviklingsland. Om prosjektet godkjennes av FN kan det godskrives utslippsrettigheter. De kan så omsettes på det åpne markedet for CO₂-kvoter og dermed bidra til finansieringen av prosjektet.

Det norske konsultentselskapet Norplan har allerede gjort en forstudie av prosjektet. Den viser at forutsetningene for en vindkraftpark i Makambako er svært gode. Nå står en fullstendig studie for tur, inkludert en miljøkonsekvensanalyse.

Også denne skal gjennomføres av Norplan. Norsk Vind Energi AS vil på vegne av Sino Tan Renewables søke Norad om støtte til den planlagte studien.

Håpet er at vindkraftparken skal få industribedrifter til å etablere seg i Makambako-distriktet.

Stor etterspørsel. – Jeg har allerede møtt så stor interesse at jeg burde ha søkt om dobbelt så stort landområde, sier Alex Lema entusiastisk.

Vindkraft er fortsatt relativt ukjent som kommersiell energikilde i Afrika sør for Sahara. Men det blåser kraftige vinder langs fjellkjeden som følger forkastningen Rift Valley, helt fra Etiopia til Malawi og Mosambik.

Vindkraft i større skala kan gi

Tanzania tilgang til energi som er både billigere og sikrere enn de nåværende energikildene, som i hovedsak bygger på fossilt brensel.

Særlig i tørkeår, da vannkraftverkene ikke gir noe energibidrag, kan vindkraftverkene få stor betydning. Etterspørselen etter elektrisk kraft i Tanzania vokser med 50 megawatt i året, først og fremst på grunn av den raskt voksende gull- og nikkelutvinningen nord i landet.

Det planlagte vindkraftanlegget vil bli utstyrt med turbiner på 1,5 til 2 megawatt. Hvor maskinparken skal kjøpes fra er ikke klart. Det blir avgjort etter en internasjonal anbudsrunde. Men mye taler for at turbinene kommer til å leveres fra Norden.

Alex Lema har også vurdert solceller, en energiform som rimeligvis burde ha forutsetninger i det tropiske Tanzania, med sol praktisk talt hele året.

– Men det her er dyre anlegg. Det er også vanskelig å lagre strømmen. Men potensialet er helt fantastisk, sier Lema.

Så vindkraften står fortsatt i sentrum for satsingen på alternative energikilder. Og det er ingen mangel på høytliggende områder som egner seg for formålet.

– Vi har uendelige vidder å ta av, så risikoen for at vindkraftverkene skjemmer utsikten for folk er ikke noe problem, slik som det kanskje er hos dere i de nordiske landene, avslutter Lema. ■